

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

Pars Prima. Tractat de Juventute Argumentorum secundùm ordinem locorum intrinsecorum & extrinsecorum apud Cyp. Soar. à c. 12. ad 31. quæ deinde prætermittuntur de amplificatione, de genere exornativo ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

PARS PRIMA

DE INVENTIONE ARGUMENTORUM.

Secundum Cyp. Soarium lib. 1. à c. 12.

§. I. De argumento & loco Rhetorico,

Argumentum hinc non significat thema, quale pueris dicitur ad transferendum è lingua vulgari in Latinam secundum regulas Grammaticæ; neque materiam alicujus epistolæ, historiæ, vel libri summatim excerptam; sed rationem, & causam, quâ aliquid probari potest. Unde definitur, quod sit: Probabile inventum ad faciendam fidem, vel motum. Dicitur inventum, quia per intellectum indagatur, & è loco tanquam fodina aliqua eruitur. Dicitur probabile, non quod non sit certum, & evidens, sed quod per illud aliquid probari possit, sicut amabile dicitur, quod amari potest. Dicitur ad faciendam fidem, nam efficere debet, ut auditor credat verum esse, quod orator dicit, illumque adducat ad assensum, non tantum intellectu, sed & voluntate præstandû: qua ex causa adjectû est: vel motû. Qui ad voluntatè pertinet. Nec enim satis est, ut convincat intellectu, cum possit quis sentire, atque agnoscere peccatum esse detestabile, bonum esse

Cz.
ypria-
heto.
varias
unde
nquã
id est
p. a.
nen-
t va.
vo-
ficce
xor-
a ali-
oria
llo-
tio-
art-
ra-
elle
pi-
S

carnem macerare, &c. tamen eadem nolle facere reipsa. Hinc, ut finem suum assequatur Orator, cujus est persuadere d. & one, duplici generis argumenta ei excogitanda sunt. 1. quae valent ad convincendum & persuadendum intellectum. 2. quae serviunt ad pervincendam aut inclinandam voluntatem; quem in finem adhibetur amplificatio, in qua affectibus oratio intumescit, ad excitandum in auditore motum voluntatis. Sumuntur utraque argumenta ex locis Rhetoricis: unde *locus* definitur, quod sit *argumenti sedes*, eo quod in eo argumentum *resideat*, quod si quis invenire cupiat, inibi requirat. Dicitur & *arguenti Nota*, quod *notet* & *indiget*, ubi argumentum perquirendum sit, velut hederæ, & calceus ligneus, ubi vinum vel calcei venales quaerendi sunt. Et quoniam *argumenta duplicia* sunt, *Intrinsicæ* quaestioni & *extrinsicæ*, etiam *locus duplex est*. *Intrinsicus* & *extrinsicus*. *Intrinsicus* est, qui argumentum præbet *intrinsicum*. *Extrinsicus*, qui *extrinsicum* supeditat.

Est autem argumentum *intrinsicum*, non quod inest rei, de qua agitur (nam calor non est in frigore, nec rosa in genis, quæ rosæ assimilantur) sed quod inest quaestioni & quidem per se independenter à mea libera determinatione, applicatione, vel assumptione. Continet autem quaestio prædicatum & subjectum. *Prædicatum* vocatur id, quod de aliquo dicitur *subjectum*, de quo aliquid dicitur.

tur. Quod igitur per se, & ex natura sua connexum est cum prædicato vel subjecto quæstionis, hoc dicitur intrinsecum, aliter *insitum* & innatum, atque ex *visceribus cause*, seu quæstionis, nempe ex prædicato & subjecto quæstionis, quæ viscera illius sunt, ex quibus argumentum progignitur. Ut si ex prædicati vel subjecti definitione, notatione, genere, causa &c. argumentum desumatur. Argumentum *extrinsecum* est, quod non inest quæstioni per se, sed aliunde, g. ex historia, vel oraculo assumitur, & per meam determinationem applicatur ad quæstionis comprobationem. Unde huiusmodi argumenta *assumpta* dicuntur; habentque se respectu subjecti, & prædicati uti filius adoptivus, qui ex alio patre & matre progenitus, ab aliis conjugibus ex beneplacito, & gratia assumitur, ut compos fiat hæreditatis, in quam filius naturalis per se jus habet: & hoc modo argumentum intrinsecum se habet respectu prædicati & subjecti, ut filius naturalis respectu patris & matris, à quibus progignitur. Hinc

Colliges primò. Quid sit lib. 2. cap. 6. in Cypr. Soario, *Exordia* debere esse ex *visceribus cause*, nempe per se, & ex natura sua connexa cum prædicato vel subjecto quæstionis. Si ab exemplo, apophtegmate &c. desumpta sit, jam non sunt ex *visceribus cause*.

Collig

Colliges secundò. Quid Neotericis quibusdam fit reponendum, qui cum P. Masen *similitudinem, contraria, antecedentia, consequentia, causam, effectum, & comparationem* excludunt à *locorum intrinsecorum numero*, eò quod alterum v.g. similitudinis, contrarii &c. non insit rei: sufficit enim si insit quæstionis prædicato vel subjecto. id est, si à prædicato vel subjecto quæstionis per se & ex natura sua, non ex mea libera assumptione, & applicatione, dependeat. Dependet autem si ex natura sua, & se cum alterutro connexum sit. *Simi* v. autem *uti & compar* ex natura sua sibi con*tra* se at; dicunt enim relatione ad invicem, *relativa* verò simul debent esse naturalia, testibus Philosophis. *Contraria* similiter connexa sunt, cum unum sine altero intelligi non possit, atque ideo contrariorum eadem disciplina seu doctrina est. Sic & inter *effectum* est *causam, antecedens, & consequens* naturalis est connexio. Habent igitur hæc argumentum intrinsecum, id est per se, & ex natura sua connexum cum prædicato vel subjecto quæstionis: quare & loci dicendi sunt intrinseci, numero sedecim, prout Author ponit l. 1. c. 15. quibus declarandis jam immorabimur.

§. II. De Definitione

Definitio est sermo, qui explicat rei naturam. Philosophi *quidditatem & essentiam* vocant, quia per Definitionem dicitur esse rei, seu *quid sit res*. Ad illam conficiendam requiritur primò *Genus*, secundo *Differentia*.
Est

Est autem *Genus* vox illa, cujus significatio pluribus est communis, seu est vox, quæ pluribus convenit in eadem significatione, ut arbor, avis, planta, animal, flos rosæ, liliū, elementum &c. *Differentia* autem est vox, cujus significatio facit, ut res, quæ cum aliis convenit, ab aliis tamen differat, & distinguatur. v. g. albedo est differentia, quia per illam distinguitur liliū album à cæruleo, & rationale est differentia, quia per illud distinguitur à bruto, quod cum hominē convenit animali. Ex his collige quomodo facienda sit definitio; nempe quærendum est, & inveniendum. Primò aliquid commune aliis, & ipsi rei, quæ definienda est, & hoc vocatur *Genus*, ut animal. Secundò aliquid quo id, quod definitur, ab aliis, cum quibus conveniebat, distinguatur, & hoc est differentia. v. g. Rationale quod est id, quo homo distinguitur à leone, equo &c. cum quibus quoad animal convenit. Hinc mala est illa definitio; Homo est animal implume, bipes; quia non facit hominem differre à pullo galinaceo, quando est deplumatus.

Nota autem in definiendo plus licere Oratori, quàm Philosopho. Primò enim non tenetur Orator strictum *Genus*, & strictam differentiam accipere: unde apud Oratores rationem *Generis* subit etiam *species*, ut Rhetor, homo; quia sufficit apud Rhetores, si vox conveniat pluribus, licet non specie differentibus, ita P. Causinus. Secundò quia Philosophus debet definire rem verbis in propria

B

lig.

significatione acceptis, Orator autem potest nec
uti etiam translatis v.g. metaphoricis. Præte- vol
rea Philosophus præter genus & differenti- nu
am nil aliud audet accipere ad definitionem, ut
illi enim est superfluum & vitiosum quidquid qu
additur; sed Orator potest plura accipere, be
Hinc sæpe descriptio rei subit vicem defini- Ser
tionis, esto non per substantiva nomina, da
sed per verba & constructiones integras fiat, cip
sicut patebit exemplis sequentibus. Fit autem ne
hæc descriptio, seu definitio oratoria variis on
modis. tu

Primus est per *Enumerationem Partium*,
ut si explicare velis, quid sit Eloquentia, di- pl
ces: hæc est illa, quæ ad persuadendum firmis- ve
sima rationum momenta adinvenit, inventa un
in ordinem digerit, digesta verborum, senten- po
tiarumque splendoribus exornat, exornata m
memoriæ thesauro commendat, commenda- ta
ta cum vocis, & gestûs decore effundit ad o
audientium gratiam, ad intellectûs assen- th
sum, applausum & admirerationem toti- cu
us populi. Per hunc modum definitur ora- se
tio, quòd sit sermo amplus & ornatus, con- d
stans Exordio, Narratione, Confirmatione, & f
Epilogo. b

Secundus modus est per *similitudinem*:
quando nempe quid res sit, explicatur, per si- n
milia, v.g. æternitas est duratio nunquam flu- d
ens, semper præsens, perpetuum aliquod ho- i
die est annorum gyros in se identidem ressu- P
ens, circulus, cujus centrum semper est, peri- n
pheria est nusquam, sphaera, cujus nec finem, e
nec

nec medium est reperire: rota, quæ perpetuò
 volvitur, quiescit nunquam; fons qui per in-
 numeros canales semper decurrens, sum-
 ut currat semper ad caput redit. Scaturigo,
 quæ emanat fluvium, aut mellifluum perenni
 beatitudine, aut felleum æterna damnatione.
 Serpens, qui capite in orbem revolutus, cau-
 dam admordet; quæ ubi desinit, incipit, & in-
 cipiendo nunquam desinit, sine medio, & fi-
 ne. Turbulenti & tranquilli hominis definiti-
 onem invenies apud P. Radau. per cœlum
 turbidum & serenum expressam. Fiunt autem
 plerumque ex similitudine metaphoræ bre-
 ves v. g. Roma est templum sanctitatis, gentis
 um oraculum, caput consilii, ara pietatis, em-
 porium sapientiæ, virtutis domicilium, com-
 munis universorum portus. &c. Alius æterni-
 tatem sic desinit. Est immensus absque fundo
 oceanus, sine luce abyssus, sine exitu labyrin-
 thus, sine futuro & præterito status; circulus,
 cujus medium ubique, ambitus nusquam est,
 semper novus, nunquam vertens annus. Qui-
 dam peccatum sic desinit: est lævissima cor-
 dis lues, slygii draconis sputum, luciferi tabi-
 ficum phlegma, Cerberi aconitum, Erebi a-
 bortivum, animi tabes, virtutum strages, Me-
 ritorum clades, naturæ dehonestamentum,
 mortis stipendium, verbo malorum compen-
 dium; nulli hædi tam inalè olent, nulla sentina
 ita fætet, nulla cloaca tam tetram exhalat me-
 phytim, ac peccatum. Ingeniosi autem ex si-
 militudinis loco definitiones sunt illæ, quæ ex
 contrariis aut repugnantibus componun-

ur. v. g. Ebrietas est dulce venenum, voluntaria insania, mors sensuum rediviva, rationis ac honestatis in sicco naufragium; sic mors dicitur somnus æternus.

Tertius Modus est per *Contraria*, vel *Repugnantia*, quando unum eorum prius negatur, & deinde alterum affirmatur. v. g. Tunc studiosum cum arbitraris, qui per diu stertit ad merediam, aut vagatur in silvis, aut plateas pererrat, aut in tabernis commoratur, choreas agit non choreos, Helenas amat, non Musas, folia aleasque tractat, non libros, non calamos, cui poculum pro sepia vasculo, Cereris Bacchique liquor pro atramento. Egregius enim verò is me hercule studiosus! Ille studiosus est, qui otii, atque inertia osor, artium cultor, librorum amator, scientiarum investigator, qui solitudinem, qui laborem, qui exercitationem ingenii, atque memoriae, manûs, & styli frequentare adamat; cui dolor est scholis per morbum non interfuisse, Præceptoris eruditionem non imbibisse, inani confabulatione momentum temporis exegisse. Sollet autem dicta negatio poni, si contrarium difficilius explicari potest. Sic sapientes definiunt Deum dicendo, quid non sit, quia quid sit, nemo explicare potest. Sic etiam S. Augustinus in manuali cap. 6. & 17. explicat quid sit vita in cælo beata, per negationes. v. g. quòd ibi nulla sit amaritudo, nullus dolor, nulla tristitia, nulla invidia, nullum odium, nulla rixa, nulla paupertas, nullum frigus,
nul

nullus æstus, nullus morbus, nulla nox, nullæ tenebræ, nullum malum.

Quartus Modus est per *Adjuncta* seu circumstantias rei, sic mors definitur: quòd sit somnus æternus, hominis divisio, metus divitum, desiderium pauperum, portus sanctorum, eventus inevitabilis, latro hominis, incerta peregrinatio, parens somni, abitus vitæ, viventium separatio, & omnibus rebus vale. Sic sol est mundi oculus, cœli decus, naturæ gratia, creaturæ ornamentum, noctis exilium, diei gloria, siderum monarcha, hominum dux, laborum fax, horarum dimensor. Sic mendacium est puerile vitium, virorum dedecus, nobilitatis opprobrium, delinquentium perfugium, jactabundorum argumentum, veritatis hostis, morum dehonestamentum, humanæ conversationis excidium. Per hunc modum fiunt descriptiones hypotyposes, ethopœjæ, de quibus alibi. Unum exemplum adjicio ex Palatio Eloquentiæ, quo latro describitur. Videte hominem oculis fulgurantibus, supercilio hirsuto, & aspero, crines silvæ instar implexi, eminenti dorso, rictu oris, & hiatu immenso, voraginem putes & charybdim, vultu tam effero, & ad terrorem minaci ut Medusæ effigiem intueri te existimes. Voce porrò tam amabilem se pandit, ut rugitum leonis, gemitum struthionis, aut draconis audire te putes; quid reliquos corporis motus commemorem?

Quintus Modus per *Causas* (quæ sunt quatuor) finalem, efficientem, materialem,

formaleſi, ut ſi dicas, quid ſit domus, quid liber &c. per has quatuor cauſas. Sic homo deſinitur, quod ſit animal ex pulvere, Dei ipſius manu conditum, & ad beatitudinem cœleſtem conſequendam natum, cui corpus mortale, & & animus immortalis, ac rationis particeps eſt datus, quò proximè accedat ad Deum, ut Deus quidam eſſe videatur. Sic quidam imaginem deſinit ab *efficienti*: eſt Effigies doctiſſima Appellis manu elaborata, à *formali*: ambitioſo colorum ordine Dianæ ſpeciem repræſentans. A *materiali*: hinc gratioſè rubente colorum purpurâ, inde certantibus cœrulei coloris pulchritudine viridi & candido non exiguo auro dives, à *finali*, creandæ hominum oculis voluptati, & conciliandæ, magnæ Deæ venerationi.

VI. Modus utiliſſimus eſt per *Effectus*, quod fieri poteſt vel per verba vel per ſubſtantiva è verbis formata, ut ſi explicare velis, quid ſit Eloquentia, dicere poteſ: illa eſt, quæ effrænatos coërcet, quæ languentes excitat, quæ conſilia de rebus maximis explicat &c. *vel ſic*: Eloquentia eſt maximorum conſiliorum interpres, languentium calcar, effrænatorum diſciplina. &c. Sic pietatem deſinit S. Ambroſius in Pſal. 118. Eſt amica parentibus, grata Deo, Dominum conciliat, neceſſitudines fovet, Dei cultura, merces parentum, filiorum ſtipendium, juſtorum tribunal, egenorum portus, miſerorum ſuffragium, indulgentia peccatorum. Per hunc modum conſueverunt Oratores deſcribere quis quantuſque

vir

vir extiterit, qui hoc aut illud dixit vel egit, v. g. Æschylus Poëta, qui primus ut veteres Græcorum Historici perhibent, Tragædiarum invenor fuit, iisque repræsentandis vitavit: cumque inventum esset, & novum, & jucundum, non solum ipsum vulgi multitudo, quocumque pergeret, comitabatur, sed de suis etiam bonis multa illi largiebatur. Hic inquam Æschylus, quanam in re vitæ hujus felicitas consisteret, interrogatus reposuit. &c. Simile præconium Authoris præmitti solet per modum adjunctorum describendo eundem. v. g. Æschylus in Provincia Tharsensi Philosophus, corpore inelegans, facie deformis, aspectu torvus, ingenio admodum rudi, cui tamen non minus Tharsenses, quam Homero Græci tribuebant. Natiua namque bonitate mentis excelluit, in negotiis solers, adversus eos, à quibus injuria fuerat affectus, tolerans, animique in rebus adversis & tristibus excelsi, & quod suspiciendum maximè, in conversatione jucundissimus, & in sermone suavissimus fuit. Ille inquam Æschylus hoc dixit, fecit, &c.

Ultimus modus est per *Comparisonem vulgarem*, ut si quempiam dicam esse tigride ferociorem, lupo voraciorem, leone iracundiorem, saxo & rupe durior. Sic potest aliquis dici Alexandro gloriosior, Augusto felicior; ditior Cræso, Absalone pulchrior, Jonaha amabilior. Huc revocari potest descriptio a Christi Domini in Palatio Eloquentiæ, exercitatione 2. puncto 5.

Quæres, quomodo partium distributio (idem est de loco à similitudine, causa & effectu) distinguatur à definitione, quando definitio fit per partium distributionem. Respondeo tali casu definitionem non distinguere à partium distributione, vel aliis locis (si per illos fiat) spectatà materia, seu *secundum res*, quas continet, distinguitur tamen penes formam, seu *modum*, quo res illæ proponuntur, nempe per genus & differentiam, vel quasi genus & differentiam, sic etiam hypotyphsis & ethopæja &c. figuræ sententiarum, quando fiunt per partium distributionem, adjunctorum descriptionem, penes materiam non distinguuntur, à dictis jam locis (quomodo autem horum figuræ inter se distinguuntur inferius suo loco dicetur) sed penes formam, seu *elocutionem*, quâ ponuntur. Unde dicendum est tali casu esse partium distributionem, vel similitudinem materialiter non formaliter. Et ratio ulterior est, quia tali casu non formatur argumentum, seu non ducitur à partibus ad totum, à simili ad simile, à causa ad effectum &c. quia ex partibus non infero totum, nec affirmo aliquid de toto, quod prius de partibus dicebam, nec à simili expressè duco convenientiam ad alterum &c. quod tamen requiritur in quolibet loco Rhetorico, qui cum sit argumenti Sedes, debet dare argumentum tale, quale alter non dat. Hic autem loci dicti non dant speciale & distinctum argumentum à definitione, quia tantum explicent *quid sit res*, non dicendo, an sit totum, an

an simile &c. Hinc quoque responderi potest, esse partium distributionem occultè & implicite (sicut similitudo in Metaphora) non autem apertè & expressè. Hic.

Nota primò, Omnes locos rhetoricos dare argumentum, quod semper ponendum est pro antecedenti, ex quo id in consequenti inferatur, quod est in quaestione. Voco autem hic antecedens constructionem, quæ præcedit; Consequens illam, quæ inde sequitur, & inferitur, quod fit per particulam illativam *ergo, igitur, &c.*

Nota secundò. Quamlibet constructionem apud Philosophos vocari propositionem. Est autem Propositio Oratio aliquid affirmans vel negans, eò quòd in omni constructione aliquid affirmetur vel negetur. Ut autem Consequens non inferatur malè, seu falsè & erroneè, pro argumento formando & ducendo quilibet locus in fine propositam habet suam regulam, quam alii *Axioma*, alii *Canonem*, alii *Maximam* vocant, nos regulam vocabimus notiori voce, quia informando argumento nos dirigit.

Porro regula ad formandum argumentum à definitione prima est hæc. Quidquid cum veritate dicitur de definitione, id etiam de definito, id est, de eo quòd definitur, dici potest. Quidquid autem cum veritate de uno dici non potest, nec poterit de altero. Hinc Philosophi dicunt: definitio cum definito convertitur. Si enim animal rationale, vel ars bene dicendi est excellens, etiam homo est rhe-

torica est excellens, sicut autem ars bene dicendi non est rejicienda, sic nec Rhetorica. Secunda cui convenit Definitio, etiam conveniet definitum, & vicissim v.g. Petrus est animal rationale, ergo etiam est homo: est homo, ergo etiam animal rationale, vicissim lapis non est animal rationale, ergo non est homo.

§. III. De Partium Distributione.

Partium Distributio est, quæ rem aliquam in partes suas dividit & explicat; ita ut, sicut definitio rei naturam & essentiam, prout in se est, exponit, seu dicit, quid sit; ita Partium distributio manifestat, *quas partes in se habeat.* Sic terra dividitur enumerando Africam, Asiam, Europam, Americam. Sic Elementum in terram, aquam, aerem, ignem. Sic vita nostra in infantiam, pueritiam, adolescentiam, juventutem, ætatem virilem, & senectutem. Sic Metallum in aurum, argentum, plumbum, stannum &c. Sic bona, in ea, quæ sunt animi, corporis, fortunæ &c. Sic arbor in radicem, truncum, ramos, verticem. Sic domus in fundamenta &c. Hoc loco usus est Plinius Junior, cum Trajani triumphantis in urbem ingressum describit, enumerando hominum ad spectaculum concurrentium diversitatem per partes, sic enim ille. Non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit, quò minùs oculos insolito spectaculo implerent. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque, neglecto medentium imperio, ad

con:

conspicuum tui, quasi ad salutem, sanitatem-
 que prorepere : Indè alii se satis vixisse te viso,
 te reperto : alii non magis esse vivendum præ-
 dicabant. Fœminas etiam tunc fœcunditatis
 suæ maxima voluptas subiit, cùm cernerent
 cui Principi cives, cui Imperatori milites pe-
 perissent. Videres referta recta, ac laborantia,
 imò ne eum quidem vacantem locum, qui
 nonnisi suspensum, & instabile vestigium ca-
 peret, oppletas undique vias, angustumque
 tramitem relictum tibi : alacrem hinc inde
 oculum, ubique par gaudium, parem-
 que clamorem. Tam æqualiter ab omnibus
 ex adventu tuo lætitia percepta est, quàm om-
 nibus venisti, quæ tamen ipsa cum ingressu tuo
 crevit, ac prope in singulos gradus adaucta est.
 Ex eodem loco bonum adolescentem descri-
 bit Poëta :

Excubat in medio tibi pulchra modestia vultu,

Et niveus roseo regnat in ore pudor.

Simplicitas oculis Sacrà Facundiâ linguâ

Ridet in ingenuis Gratia viva genis.

Majestas humeros, placidam Clementia fron-
 tem

Pura veretundus pectora Candor habet.

Præ foribus famuli, video famulæque moran-
 tur,

Virtutem dominam quis neget esse domi ?

Regula ad formandum argumentum à
 patium distributione est hæc, ut omnes par-
 tes recenseantur, & illis enumeratis affirme-
 tur

tur vel negetur Totum. Ut enim sit verum omnes Rhetores fuisse in templo, debet esse verum de quolibet in particulari, quod fuerit in templo. Item ut sit verum, quod Petrus nullam habeat scientiam, non est satis quod non habeat Philosophicam, vel Juridicam, sed neque has, nec Rhetoricam, neque Grammaticam, neque aliam quamlibet scire debet. Hic tamen adverte, dum dicitur quod omnes partes enumerari debeant, intelligendum esse de præcipuis, primariis, & notabilioribus, ut est respectu domus, tectum, fundamentum, murus, &c. non autem orbiculus, aut fenestra, porta. Unde licet homini desit dens, vel digitus, domui fenestra vel porta, adhuc est totus homo, tota domus. Pro intelligentia majore dictorum.

Nota primò, etiam Genus revocari ad partium distributionem, quia dicitur hic, cum aliquod Genus seu totum in suas partes dividitur. Et ratio est, quia omne Genus est Totum. Totum enim dicitur quod habet suas partes, Genus autem habet suas partes; quia cap. 20. de genere & forma dicitur, partes quas Genus amplectitur, formæ dicuntur. Et: Forma est pars generi subjecta.

Nota secundò. Licet omne Genus sit Totum, non tamen omne totum est genus, quia ad genus, in quantum est genus, non est satis, quod habeat partes; sed illæ partes debent esse *communionis sui similes*. Id est in ratione seu significatione generis convenientes, ita ut alteri etiam insit illud, quod genus in uno

fig.

significat, & sic genus de omnibus dici possit. v.g. *Justitia est virtus. Temperantia est virtus, &c.* non omne autem totum habet partes communionem sui similes, nam fundamenta non sunt domus, nec tectum est domus, nec caput est corpus, nec brachium est corpus, nec pes est corpus, licet sint pars corporis. Hinc *Virtus* in quantum est *Totum* revocatur ad partium distributionem, in quantum est *Genus*, ad locum de genere; seu clarius: *Virtus*, in quantum habet partes simpliciter revocatur ad partium distributionem; in quantum autem habet partes, non quomocunque sed *communionem sui similes*, revocatur ad locum de genere.

Nota tertio. Ut scias quandonam genus spectet ad partium distributionem, attende an omnes partes generi subjectæ enumerentur. si enim una tantum pars ponatur, & inde procedatur ad genus, tum non est partium distributio; non enim genus in suas partes, sed in unam tantum partem distribuitur: quo casu, est solum argumentum à specie, seu forma ad genus. Licet autem partes generis sæpius ornatus aut amplificationis gratiâ enumerentur (ut si probes virtutem esse amore dignam, quia *Temperantia, Justitia, Fortitudo & Prudentia est amore digna*) tunc tamen debent omnes partes generis enumerari, quando genus in ratione rotius accipitur, seu universaliter, id est in latitudine suæ significationis, quo modo se ad omnes extendit. Hoc colligi potest ex eo, si particula collectivæ

ctivæ: omnis, vel nullus, aptè addantur. v.g. Omnis virtus est laudabilis, calliditas nulla est ex virtutibus: tunc enim debent omnes partes enumerari. Sicut si probem omne metallum esse rarum, debent omnes metalli partes enumerari, non solum aurum vel argentum; male enim infero, aurum est rarum, ergo metallum (loquendo de omni) est rarum. Item bos est comestibilis, ergo animal est comestibile. canis enim vel serpens non est comestibilis. Aliud est si animal non sumam in ratione totius, seu secundum totalitatem (ut Philosophicè loquar) & latitudinem significationis suæ, tunc enim bene infero. Bos est comestibilis, ergo animal (intelligendo aliquod) est comestibile; canis non est comestibilis, ergo animal (loquendo de uno) non est comestibile; tunc enim in particulari, & partiali significatione accipio animal, non in totali, & hoc casu est argumentum à specie, seu forma ad genus, de quo cap. 20. agitur.

Nota IV. A Patre Causino illud Totum quod non est simul Genus, vocari totum molis, ut distinguatur à toto generis. Distributio verò primi Totius vocatur à doctis *Partitio*; posterioris autem *Distributio* dicitur *Divisio*. Potest autem eadem res referri ad utrumque totum diverso respectu. v.g. Arbor inquam tum habet radicem, truncum, ramos, verticem & totum molis; & hæc distributio dicitur *partitio*, in quantum autem habet sub se pyrum, pinum, betulam, quercum &c. erit
to:

totum generis, & hæc distributio erit divisio.

Nota V. Partes alias esse Essentiales, alias Integrales. Essentiales sunt, ex quibus aliqua res (Philosophi essentiam vocant) componitur & constituitur, ut anima & corpus, ex quibus fit homo. Integrales sunt, quæ faciunt ut res sit integra, v.g. manus, pes, &c. quarum aliquæ sunt necessariæ, ut Caput, cor, pectus, venter, quia sine illis homo non potest esse; aliæ accidentales, quæ abesse possunt à re quin pereat, ut digitus, manus, &c. Iterum à Philosophis partes dividuntur in Physicas seu naturales, & Metaphysicas. Physicæ sunt, quæ in re ipsa sunt, & in quas res naturaliter dividi potest, ut fundamenta, parietes, tectum. Metaphysicæ sunt, quando in ipsa re non sunt, nec possunt esse, sed per rationem, & intellectum nostrum fiunt; ut dum intellectus rem aliquam concipit, ac si partes haberet, v.g. dum in homine concipit animal, & rationale, tanquam res duæ essent, quæ tamen in natura, vel ipsa re non sunt divisa, & distincta. Unde collige etiam in definitione explicari partes, nempe Metaphysicas, Genus & differentiam, sed alio modo. Definitio enim explicat partes rei componendo, & conjungendo illas in unum; Partium autem distributio non conjungendo, sed separando & dividendo.

No-

Nota VI. Licet supra dictum sit in regula, debere omnes partes enumerari, potest tamen formari argumentum ab una parte ad totum v.g. non est tectum, ergo non est domus; tectum non est domus; tectum non est bonum, ergo domus non est bona. Sed requiritur 1. ut procedatur negativè, malè enim infero affirmativè; tectum est novum, ergo domus est nova. Requiritur 2. ut illud totum, sit *totum molis*, nam à toto generis malè infero v.g. Cuprum non est rarum, ergo metallum non est rarum, accipiendo metallum universaliter, seu in ratione totius, id est, intelligendo de omni metallo, si etenim de aliquo tantum intelligam, non est argumentum à parte ad totum; cum metallum in totali significatione non accipiatur, sed à specie ad genus, ut dictum est supra. Ex quibus collige ut regula supra dicta sit vera universaliter, & per omnia, intelligendum esse de toto totaliter & adæquatè sumpto, sicut dictum est de genere: dum autem dico tectum non est bonum, ergo domus non est bona; vel tectum non est, ergo domus non est: accipitur quidem totum, nempe domus; sed non totum totaliter, id est secundum omnes partes, quas habet; potest enim fundamentum esse novum, aut bonum, esto tectum non sit, quo casu de domo totaliter, & secundum omnes partes sumpta, propositio non erit. Hoc ipsum contingit dum formo argumentum à toto ad partes v.g. homo bibit, ergo pes bibit. Nam licet bene inferam, à toto ad partes argumentando, si totum totaliter accipiam, v.g. Domus est

est

est nova, ergo fundamentum novum, rectum novum, partes novi &c. non tamen si inferā à toto inadæquatè, & secundum unam partem accepto, ut fit in præcedenti exemplo, homo enim tantum secundum unam partem, scilicet secundum os bibit.

Nota denique Synecdochen distingui ab hoc loco Rhetorico, quia non format argumentum à parte ad totum, vel à toto ad partes, sed tantum unum ponit locò alterius, seu unū pro altero accipit; locus autem à partium distributione ducit argumentum à parte ad totum, vel à toto ad partes.

§. IV. De Etymologia.

Etymologia græcè, ab etymon, & logos, quasi rerū sermo, latinè Notatio dicitur; & est Locus, qui dat argumentum ab origine nominis; nam sicut definitio explicat, *quid sit res, per genus & differentiam*; ita Notatio explicat, *quid sit res per originem nominis*, & per hoc ab invicem distinguuntur. Undè si quæras: quid sit studiosus secundum nomen, à quo derivatur, quod est studeo, est Etymologia; si autem, quid sit, quæras, non spectato nomine, sed re ipsa erit definitio; quod sæpè necessariū est fieri; quando nimirum derivatum mutat significationem primitivi: tunc enim Etymologia est inutilis v.g. S. Barbara, sic est dicta quia fuit Barbara, vel stupor est, qui stupet, est inhumanus, ergo non est homo; hæc enim vera non sunt, quia derivata mutant significationem. Argumentū ex hoc loco sumpsit Cicero in Verrem; quem

C

ideò

ideò sic dictum affirmat, quod Sicularum bona sciverit evertere. Sic S. Ambrosius ait, divitias esse dictas, quod vitam, id est, mentem dividant. Sic Ovidius

A senibus nomen mite senatus habet.

Sic Jesus, id est salvator, à Salvando, Maria, id est maris stella, vel mare gratiarum dicta; Sic Jacob dictus est supplantator, à supplantando, se planta vincendo alteri, sic Moyses ab aqua, Joseph ab accrescendo, Chrysostomus ab ore aureo, Chrysológus ab aureo eloquio, Cicero à cicere, Fidericus, quia dives pacis, Wenceslaus, id est, major gloria. Ludmilla populo chara; sic Praga à pulvere, vel limine, Tepla ab aquis calidis. Huc referuntur anagrammata, chronostica, cabalistica &c. quæ licet ex ipsa origine nominis non sunt, tamen ex literis illius, seu ipso nomine v.g. amor, Roma, mora, maro; Logica, caligo; Sigiswundus, dignus Musis; Albertus ter albus, Leopoldus, deplosole, aut pello duos; Erasmus miferas. Huc etiam spectant ambigua & dubia significationis vocabula; unde jocus esse potest, si dicas Gallum ad internecionem esse deletum, intelligendo gallum gallinaceum; Senecam te vidisse vel audisse loquentem, intelligendo vetulam.

Sic iussit Poëta:

Gallia det Pares; Grande sed Iberia nutrit.
Gallos Hispanis, quis neget esse pares?
Sic Persa fictè conversus dicebat illud Dís

Deo honor & gloria, interea solem intelligebat, quem Perla adorant. Sed

Nota hunc locum ad probandum non habere magnam vim; eò quòd nomen non semper aptè rei conveniat, & rei naturam exprimat: ut est nomen S. Barbaræ, S. Ursulæ, S. Asellæ, S. Lupi &c. Sic monstrum à monstrando, spectrum à spectando. Valet tamen plurimum ad perstringendum, ad acumen, ad delectationem, sic cùm à Mecænate non hospitali, cliens interrogaretur, quì valeret, reposuit.

Non bene Mecænas valeo, quia me sine
cænas:

Tale est & illud:

Papa pius quintus moritur: mirare tot inter Pontifices, solùm quinque fuisse pios.

Sic etiam Carolum quartum dicere posses Pontificem, quod fecerit, pontem Pragensem.

Regula pro formando argumento in Notatione hæc est. Cui non convenit, seu de quo non verificatur, derivatum neque verificatur primitivum, si autem verificetur unum, etiam alterum verificabitur. v.g. diceris Andreas, ergo virum te geras, Andreas enim græcè, latinè virum significat: non geris te virum, ergo nec Andreas dici debes, Discipulus es, ergo disce plus. Præterea quod de uno affirmatur, vel negatur, etiam de altero affirmari, vel negari potest. v.g. Eloquentia æstimanda est, ergo etiam qui bene eloquitur.

Conjugata sunt idem, quod plura derivata ab uno primitivo, uti est pietas & adverbium piè, quæ à pius oriuntur. Primitivum se habet sicut fons & parens; derivata sicut rivuli plures, & fratres, aut frater & soror. Hoc tamen notandum, primitivum non spectare ad hunc locum, sed ad Etymologiam, hic enim ab uno derivato ad alterum derivatum argumentum duci debet, non à primitivo ad derivatum, aut vicissim; quia alioqui hic locus à priori nō distinguitur. Unde si dicas: in te est sapientia, Eloquentia, ergo es sapiens, eloquens, sunt conjugata: si dicas tu sapis, & ornatè loqueris, ergo in te est sapientia, & Eloquentia; est argumentum ab etymologia; in hoc enim exemplo unum tantum est derivatū, alterū verò primitivum, in priori autē utrūq; est derivatū. Hinc patet distinctio inrer Notationem & Conjugata. Hoc loco usus est Cicero 4. Tusculanarum quæstionum: quī enim potest, in quo libido, cupiditasve sit, non cupidus, & libidinosus esse? in quo ira, non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor non timidus? Idem in Verrem sic jocatur, Dum Verres à delubris mensas argenteas jussit auferri, in quibus inscriptum erat: *bonorum Deorum*, uti se corum bonitate velle dicebat.

Regula pro argumento ex hoc loco tenenda est hæc. Quod de uno Conjugato affirmas, vel negas, idem de reliquis conjugatis affirmatur vel negatur, v.g. studia non sunt contemnenda, ergo nec studiosus, 2. de quo unum

unum conjugatum affirmo vel nego, de eodem affirmo vel nego alterum. v. g. Rhetorica debet amari, ergo & Rhetores. Petrus non egit injustè, ergo non est injustus. Nè verò erres in usu conjugatorum, videndum 1. An id quod dicitur de uno conjugato illud habeat, quia tale conjugatū est. Hinc malè sequitur: Rhetores sunt poenā digni, ergo etiam Rhetorica: non enim Rhetores sunt poenā digni, quia Rhetores sūt, seu propter studium Rhetoricum, sed quia aliquid sceleris perpetrarunt. Videndum 2. ut Conjugata non solā voce, sed etiam significatione conveniant: quod fit, si eandem significationem retineant. Hinc malè inferitur: Tu es homo, ergo humana spectare debes: homo enim, & humana jā significationē eandem non habent, nam *humana* non accipitur hīc pro eo, quod spectat ad hominem; sed pro rebus terrenis, & caducis; bene autem sequitur: homo sum, igitur nihil humani à me alienum putem. Videndum 3. Ut ea, quæ soli voci conveniunt, non affirmentur, vel negentur de re significata per alterum conjugatum: v. g. Rhetorica est generis fœminini, ergo & rhetor est generis fœminini.

§. VI. De Genere.

Genus est, quod habet partes communi-
one sui similes, specie autem differentes, id
est, Genus est vox, quæ convenit pluribus,
quæ plura, in re per nomen significata conve-
niunt, in natura tamē disconveniunt v. g. flos,

arbor, avis, elementum, lapis, virtus, ars: unde ad Genus tria requiruntur. 1. Debet habere duas minimum partes v. g. Animal, hominem & brutum. 2. Partes debent in aliqua ratione communi (id est in re quam quælibet pars habet, seu de qua quælibet pars communicat, & participat) convenire, ideo quælibet illarum partium debet habere illud ipsum, quod nomen significat, seu, idem debet esse in uno, quod est in altero, & hoc debet per nomen generale significari. Unde licet Civitas, Respublica, Exercitus sub se habeant multos Cives, milites, & inter se communiter vivant; quia tamen significatio civitatis cuilibet illorum non convenit (non enim possum dicere; Petrus est exercitus, Paulus est civitas) hæc non sunt genus. Est autem Civitas & respublica genus, si intelligam Romam, Viennam, Pragam; si Respublicam Romanam, Atheniensem, Venetam, & si Exercitum Gallicum, Turcicum, Casareum; his enim convenit significatio nominis eadem, eò quòd eadem ratio seu res per nomen significata illis insit. Sic etiam nomen Canis non est genus, licet de stella in celo, & animali latrante dicatur. Sicut & nomen Gallus; quia licet habeant nomen commune, non tamen ratio, seu res per nomen significata est eadem, ideoque sibi non communicant rem per nomen significatam, seu non habent eandem rationem communem.

3 Licet partes in ratione per nomen significata.

nificata convenient, & sibi invicem commun-
nicent, debent tamen ab ea re, seu ratione
(quam nomen non exprimit) rursus discon-
venire, & differre, non tantum in accidenti-
bus, sed etiam in ipsa natura, dicitur enim
in Generis definitione: *specie autem differentes.*
An autem specie, seu in natura, differant &
distinguantur, colligi potest ex effectibus, &
operationibus notabiliter diversis; sic pomus
& pinus conveniunt in ratione arboris, dif-
ferunt tamen specie, quia alterius naturæ est
pinus, alterius pomus, nam folia & fructus
(hi enim sunt effectus) prorsus sunt diversi.
Sic etiam differt brutum & homo: Petrus au-
tem & Paulus non differunt specie, quia sunt
ejusdem naturæ humanæ, eadem enim defini-
tio (quæ naturam rei explicat) & operatio
naturalis (nam artificialis, quod scilicet unus
sit Musicus, alter sartor, est accidentalis, sicut
& quod unus sit parvus vel niger, alter mag-
nus vel albus huc non spectat) convenit utri-
que; undè dicuntur differre solum *numero.*
Ex quo collige differentiam esse duplicem: spe-
cificam & Numericam. Ratio, seu res, quæ fa-
cit naturam differre specie, est *specificæ*. v.g. rati-
onale & irrationale; per hæc enim homo &
brutum differunt specie, licet in animali con-
veniant. *Numerica* est, quæ solum facit, ut iste
sit alius numero ab illo, seu ut præcisè & tan-
tum numero distinguantur, non autem in na-
tura. v.g. Petrus & Paulus. Differentia specifica
cum genere constituit speciem v.g. Rationale
cum animali hominè: Irrationale cū animali
brutū, Latrabile cum animali canem. &c. Dif-
fa.

ferentia numerica solùm facit, ut una natura non sit altera, sed alia numero, ut homo albus, & niger, pomum dulce & pomum acidum, Petrus parvus, Paulus magnus &c. Hinc patet differentiam numericam fieri per adjuncta rei, quæ apud Philosophos vocantur accidentia; unde differentia numerica, etiam accidentalis dicitur. Altera verò specifica, & essentialis, quòd essentiam seu naturam unam cum genere constituat; qua ex causa definitio constare debet Genere, & differentia; quia debet naturam rei explicare.

Valet hic locus magnopere ad dilatandam & probandam quæstionem, transferendo hypothesim ad thesim, id est, ex quæstione finita faciendò infinitam, quod fit omittendo circumstantias personæ, loci, temporis, modi &c. quibus quæstio tanquam sine & termino constringebatur, quòd minùs latissimè, & quasi sine fine se diffunderet. Hujus reductionis causam duplicem assignat P. Cypr. Soarius lib. 1. c. 6. 1. Quod latissimus discurrendi campus oratori aperiatur, quod plurimùm facit ad majestatem & pompam orationis. 2. Quod facilis sit descensus ad probandam quæstionem finitam; si enim verùm est, omnes homines esse mortales, facili negotio probabis Petrum esse mortalem, quia Petrus inter omnes homines continetur, ideo loco citato dicitur; quòd quæstio infinita seu universalis causas sæpè contineat, id est, quæstiones finitas, seu res particulares. Usus est hoc artificio Cicero pro Archia Poëta, quem, ut à poëtica arte illustriùs commendaret, in arti-

nm mansuetiorum commendationem excurrit. Sic etiam pro Milone, ut ostenderet jure Clodium à Milone occisum esse, prius in genere ostendit jure occidi insidiatorem, deinde probat Clodium insidiatorem fuisse, unde facile sequitur, Clodium jure cæsum esse. Imitari potes facturus orationem de milite, recurrendo ad gloriam militiæ; de Philosopho ad laudem Philosophiæ, & de ordine S. Brunonis in commendationem vitæ solitariæ vel religiosæ. &c. Hæc translatio quæstionis finitæ ad infinitam maximè, & communiter servit in exordiis faciendis: priusquam enim de re nostra in particulari dicere aggredimur, in genere aliqua præmittimus. v. g. In omni quidem statu turpis est vitæ libido, in senectute tamen quam maximè, nam &c. Item cum in rebus omnibus plurimum momenti habeat prudentia, tum præcipuè in bello, etenim &c. huc enim modo habetur exordium ex visceribus causæ, & inadvertenter sine violentiâ descenditur ad statum quæstionis.

Nota tamen non semper quæstionem finitam reduci posse ad infinitam. *cum enim de vero ambigitur*, id est, quando est dubium de veritate quæstionis infinitæ, tunc res per conjecturam, id est, quæstionem finitam discuti debet. Sic Cicero pro Milone non potuit ad infinitam reducere hanc finitam v. g. an Clodius sit insidiator? debuisset enim quærire, an omnes homines, vel omnes Romani sint insidiatores? quod universalitèr verum non est. Sic etiam, ut probem Petrum, Rhe-

C S

torem

torem esse malum, vel pigrum, non possum reducere ad hanc infinitam, an omnes Rhetores sint mali vel pigri? Contingit autem hoc toties, quoties prædicatum non convenit omnibus necessariò, sed contingentet, seu accidentaliter, v.g. Petrus currit, cadit, studet, scribit &c. (aliud est si dicam; Petrus habet corpus & animam, hoc enim omni necessariò convenit) unde tali casu quæstionem particularem per genericam & universalem probare non possum. Ceterum, si prædicatum sit contingens & accidentale, seu non commune omnibus, tunc subsistere debet in statu conjecturali, de quo lib. 2. c. 11. ait Cypr. Sorianus.

I. Regula ad formandum argumentum hæc est: Quidquid dicitur de genere in sensu reali & physico (quidquid enim in sensu logico dicitur, non bene semper infertur. v.g. non possum dicere, virtus est genus, ergo etiam, fortitudo est genus) dici etiam potest de specie sub illo genere contenta. v.g. Contra vitia est decertandum, ergo etiam contra intemperantiam, timorem &c. Omnes scientiæ sunt laude dignæ; ergo & Rhetorica.

II. De quo negatur genus, de eodem negatur & species, v.g. Hæc res non est avis, ergo neque vespertilio. Adulatio non est virtus, ergo neque est prudentia, justitia, &c.

III. Posito seu affirmato Genere, ponitur & affirmatur aliqua species incerta sub disjunctioe, ut: video ibi animal, ergo est homo, vel brutum, perit elemento, ergo vel igne, aut aqua &c.

Nota Genus aliud esse summum, aliud subalternum. Summum est, quod supra se nullum habet. Subalternum est, quod est sub altero, seu quod aliud supra se habet. v. g. Avis supra se habet animal, animal supra se habet vivens.

§. VII. De specie seu forma

Species in Rhetorica vocatur Forma, nimirum propter differentiam quæ cum genere naturam constituit: Forma enim juxta Rhetoricam lib. I. c. 26. Est ratio rei, per quam res est id quod est, & ab aliis distinguitur: per differentiam autem res aliqua, quæ propter genus cum aliis conveniebat, est id, quod est, & ab aliis distinguitur. Unde sicut forma physica, seu naturalis, v. g. albedo cum materia v. g. pariete constituit unum compositum physicum, quod est album, ita Genus cum Forma, seu differentia cum genere facit & constituit unum Metaphysicum. Rectè autem dicitur forma pars generi subjecta, quia species est sub genere, & ipsi subest in affirmando & negando, seu, quod idem est, in prædicando, & essendo est subjecta: semper enim benè dico: Justitia est Virtus, Temperantia est Virtus, item corvus est avis, grus est avis, pica est avis; non autem contrà; Virtus est Temperantia, virtus est Justitia, potest enim esse alia, item avis est pica, avis est grus &c. potest enim esse corvus vel bubo &c.

Nota speciem cum Genere, in hoc convenite, quod sæpè contineat plures
par-

partes sub se in aliqua re convenientes, seu sibi similes, distinguitur tamen à genere, quia partes formæ sunt sibi prorsus similes in natura, seu non differunt in natura, sed solùm numericè seu in numero. v.g. Petrus, Paulus, Joannes &c. sunt similes in natura humana, & non distinguntur specie, sed tantùm numericè; undè Petrus, Paulus non sunt species (species enim est homo seu natura humana, in qua Petrus & Paulus continentur) sed vocantur individua, quia illorum significatio non dividitur in plura, non enim possum dicere; Petrus est homo, Paulus est homo.

Nota 2. Quòd licèt species non sit Genus, ex eo quòd non habeat plura sub se, quibus eadem significatio convenit, habet tamen eandem regulam argumentandi & prædicandi quam habet genus. Et propterea P. Causinus, & alii revocant speciem ad genus, quando de pluribus dicitur & prædicatur, ut si dicam: Petrus est homo, Paulus est homo, est generica apud Rhetores teste P. Causino, apud Philosophos specifica tantùm; quòd si species non jam de sibi subjectis v.g. Petro & Paulo, seu de suis inferioribus, sed de genere prædicetur, ita, ut à specie ad genus ducatur argumentum, observandæ sunt hæ regulæ.

I. De quo affirmatur aliqua species, seu forma, de eo dicitur etiam genus v.g. hoc quod video est canis, ergo est animal. Rhetores sciunt Rhetoricam, ergo etiam habent scientiam

scientiam. Dixi de quo affirmatur &c. quia de quo negatur aliqua species, non negatur etiam genus, nam malè infero: non est leo, ergo non est animal, potest enim esse canis.

II. Quod dicitur vel negatur de aliqua forma, seu specie, id ipsum dicitur vel negatur ex parte de genere præpositâ particulâ *aliquis, aliqua, aliquod*, v. g. Argentum est candidum, ergo aliquod metallū est candidum. Valet hic locus ad amplificandum v. g. si agatur de homine docto, lauda illum enumerando species doctrinæ. v. g. Pœteticam, Rhetoricam, Philosophicam &c. Idem fieri potest de vitioso, &c.

§. VIII. De Similitudine.

Dictum est, Genus esse, quod secundum rem per nomen significatam convenit pluribus, seu pluribus est commune. Est autem res communis, quæ in pluribus invenitur, quoties verò res eadem in pluribus invenitur, dicuntur illæ res sibi similes; unde ad intelligendum locum de genere rectè sequitur similitudo: quæ supponit duorum vel plurium in re aliqua ipsis communi convenientiam, ut Hercules & Leo conveniunt in Fortitudine, adolescens & Rosa in pulchritudine. Est autem Similitudo, *quæ traducit rem quampram* &c. id est, est Rhetoricus locus, in quo ducitur argumentum ab una re ad alteram, quæ ipsi similis est. Similes autem sunt sibi res, quæ in aliqua re conveniunt, seu quando una aliquid habet, quod etiam altera habet: unde
 simi-

similitudo generatim loquendo, est conveni-
 entia duorum inter se: similitudo autem, pro-
 ut est Locus rhetoricus, est Collatio duorum
 inter se propter aliquam convenientiam in
 aliquo tertio. Exemplum hoc accipe: sicut au-
 rum probatur in fornace, ita justus in tribula-
 tione. Hic *aurum*, & *justus*, conferuntur inter
 se propter hoc, quia conveniunt in uno tertio,
 nempe in probatione & tentatione. Dicitur
 autem in Rhetorica: quod unam rem simi-
 lem *traducat*, seu transferat ad rem alteram si-
 milem ex re *dispari*; id est, res illæ, quæ inter se
 conferuntur, debent habere aliquam diversi-
 tatem; vel in natura, vel in adjuncto seu acci-
 dente: sic flos, & juvenus, Hercules, & leo
 sunt diversa, in natura conveniunt tamen in
 accidente, nempe in fortitudine; homo autem
 infirmus, & avarus non sunt diversi in natu-
 ra, sed tantum in accidente, nempe in morbo
 & avaritia.

Valet hic Locus maximè ad declarandam
 argumentorum obscuritatem, vel subtilita-
 tem, & in tantum probat aliquid, in quan-
 tum illustrat & declarat rem, ideoque est pro-
 babile inventum ad faciendam fidem, seu va-
 let ad persuadendum; unde benè inter locos
 Rhetoricos numeratur; quia dum rem clariùs
 cognoscimus, faciliùs inducimur ad assensum.
 Est autem locus intrinsecus, non extrinsecus
 ut P. Masenius & aliqui contèdunt, quia Con-
 venientia, propter quam duæ res inter se con-
 feruntur, est in re de qua est quæstio; est enim
 in prædicato, vel subjecto quæstionis illa pars
similitudinis, quæ per se, & ex natura sua est

connexa cū altera, e à quo similitudo ducitur: *uiū* enim simile essentialiter & per se respicit alterum, & per se, non aliunde est simile alteri.

Modus porro inveniendi similitudinem est iste. Cogita quid cum re de qua quæstio est, habeat convenientiam, v.g. quid cum morte conveniat, & inuenies lucernam v.g. unde sic probabis in morte esse dolendum. Quemadmodum lucernam ardentem nemo fert molestè, extinctam dolent omnes, ità vivere jucundū est omnibus, mori acerbum. Unde ex hoc doco *regula pro formando argumento* est facilis, nimirum: *Quod uni convenit, etiam alteri ostendatur convenire.*

Modus autem proponendi similitudinem est per particulas similitudinis, de quibus in Rudimentis: videlicet, ut ad simile à quo ducitur argumentū, præponatur, *quemadmodum, sicut, velut, &c.* ad alterum autem simile ad quod ducitur argumentum apponatur; *non secus, non aliter, ità, sic, &c.* & hæc similitudo dicitur *perfecta*. *Imperfecta* autem est, quando una ex particulis correspondentibus omittitur. v.g. Nisi efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum: Hic enim non dicitur ità vel non secus, Sic etiam quando dico, voras, ut lupus, stupefcis ut asinus, est similitudo imperfecta. Quando autem nulla harum particularum ponitur, est similitudo *occulta & implicita*, & subintelligitur aliqua ex dictis articulis ad eum modum, quo nominativus ad verbum personale omittitur & subintelligitur. Exemplum est hoc: *militia est vita hominis super terram; divus*

vivus

vitæ sunt spinæ ; adolescentia est flos ætatis, peccatum est animæ pestis. &c. Cur autē hoc casu non sit metaphora, licet similitudo non exprimatur, per particulam *sicut*, dicitur suo loco.

Nota I. Non esse nimis viles & leviculas similitudines excogitandas, nè contemptum, nec nimis multas, nè nauseam creent.

Nota II. Ad similitudinem revocari parabolas, apologos, fabulas, symbola, emblemata, hieroglyphica, quæ omnia veritatem aliquam representant in similitudine, tanquam in speculo vel imagine, occultâ interim, vel expressâ applicatione per Lemma v. g. seu inscriptionē, aut per affabulationem. Est autem *Parabola* figmentum quoddam ad mores hominum instruendos excogitatum ; sive sumatur ex rebus animatis, & ratione utentibus, sive non. *Apologum* ex parabola habebis, si ipsi addas colloquiū, id est, singas res illas inter se loqui, huiusmodi parabolas & apologos invenies in Evangelio & *Æsppo*; quia enim similitudines notæ sunt, & delectant; ideo Christus iis plerumq; usus est ad incognitas veritates cœlestes declarandas. *Symbolicum* est imago, & speculū, seu signum clarum occultæ alicujus veritatis per picturâ expressum (per quod à parabola & apologo distinguitur) factum ad mores & vitā hominis informandam, à re non intelligente ad intelligentem traductum; per quæ ultima verba symbolum distinguitur ab *emblemate*, quod ab intelligentibus rebus tantum ducit
simi-

similitudinem. Utrumque autem (tam sym-
bolum, quam emblemam) potest habere lem-
ma, seu inscriptionem, quæ rem declarat, ita
P. Masenius. Hieroglyphicum est signum, in-
ternum animi sensum declarans, plerumque
ex beneplacito hominum, non ex natura sua.
Per talia signa Ægyptii sapientes olim suam
doctrinam tradebant, nè vulgò fieret nota.
Porro quantum apologorum sive fabularum
notitia conducatur Oratori, argumento est,
quod Themistocles Atheniensibus, ne Ma-
gistratus mutarent, persuasit fabella de vulpe
muscis obsita. Quod item Agrippa plebem
Romanam, cum in montem Aventinum se-
cederet, in urbem revocavit narratione Apo-
logi de membris humanis adversus stoma-
chum conspirantibus; Demosthenes atten-
tionem conciliavit apologo relato de iis, qui
de Asini umbra contendebant. Itaque quod nec
Legum, nec Magistratus, nec Oratoris autho-
ritas effecit, id fictitiæ narrationis blandi-
mentum, seu pictura & imago veritatis præ-
stitit. Ipsa Sacra Scriptura Judic. 9. fabellam
habet de arboribus Regem petentibus.

§. IX. *De Dissimilitudine.*

Dissimilitudo est duarum vel plurium re-
rum Convenientia inter se, cum aliqua diver-
sitate & disparitate explicata & expressa. Un-
de sicut species habet aliquid commune, in
quo cum aliis convenit (quod genus dicitur)
& aliquid in quo disconvenit (quod diffe-

D

rentia

rentia dicitur) ita etiam dissimilitudo; nam
 praeter similitudinem, seu convenientiam du-
 orum in aliqua ratione, seu re, dicit expressè
 diversitatem in alia ratione. Differt autem à
 specie, quia in oratione differentia speciei, seu
 disconvenientia solùm implicitè, tacitè, &
 occultè involvitur, aut supponitur; in dissi-
 militudine autem expressè, & apertè ipsis
 verbis adesse ostenditur. Ideo etiam adhi-
 beri debent particulae, quae in Rudimentis
 vocantur adversativæ. v. g. At, verùm, sed
 secus, aliter. &c. Et hoc modo etiam dif-
 fert similitudo à genere; quia similitudo ex-
 primit convenientiam apertè, non item Ge-
 nus. Pariter etiam differt à similitudine dissi-
 militudo, quia dissimilitudo similitudinem
 solùm implicitè importat, ac quasi subintelli-
 git, non enim utitur particulis: *sicut, quemad-
 modum, ita, sic* &c. Elegans exemplum dat S.
 Ambrosius de Machabæis. Non sic illecebra
 sunt cantus sirenum, illi enim ad naufraga-
 gium trahunt, isti ad sacrificium; non sic cy-
 gnæa vox aures mulcet, cygni enim natura
 forte moriuntur, isti amore pietatis morie-
 bantur &c. Tale est illud: soles occidere,
 & redire possunt; nobis, cum semel occidit,
 nox una perpetuè dormienda. En dissimili-
 tudinem intermixtâ & implicitâ similitudine.
 Porro elegans est dissimilitudo, si prius ea-
 dem in re similitudo aperta (id est cum suis
 particulis, sicut, ita) praecesserit, & deinde
 in iisdem rebus, quas per similitudinem in-
 ter se contulimus, disconvenientia ostenda-
 tur.

tur. Exemplum esse potest ab homine & bruto desumptum. Ut animalia rationis expertia telo mortis occumbere sentimus, maturius aliqua, aliqua seriùs, ita Parcarum facto ac Libitinæ ferro subjacent, quotquot ratione præditæ sunt animantes, unus enim interitus est hominum ac jumentorum, & statutum est omnibus hominibus semel mori. Ea tamen in utrisque morientibus est diversitas: occumbunt illa, sed ut nil eorum supersit amplius, corpore putredinem & cineres subeunte; at verò hominis anima post cineres post fata agit superstes, consors aut felicis aut infelicis æternitatis.

§. X. De Contrariis.

Contraria sunt, quæ non possunt esse simul, sed unum expellit alterum per seipsum sine ullo alio medio, seu sine alterius ope, eò quòd *se invicem* non compatiantur in eodem subjecto. Voco autem hîc subjectum illud, in quo res manet, seu cui inhæret. Cùm verò dicitur quòd non possint esse simul: Intellige, quando sunt in summo, seu, ut Philosophi loquuntur in gradibus intensis; aliqualem enim amorem, & aliquale odium contra aliquem potest unus idemque habere respectu ejusdem, & in conclavi potest esse aliqualis calor, & aliquale frigus, aliquales tenebræ, & aliqualis lux eodem tempore.

Sunt autem quadruplicia Contraria: Adversa, Privantia, Relativa, Negantia:

In *adversis* utrumque est res aliqua ; in *Privantibus* unum eorum est aliquid, seu res, seu ens, alterum est nihil, seu non ens, quod à Philosophis vocatur *Carentia*, quia res caret suo esse ; & *privatio* quia rem privat, & spoliat suo esse ; facit enim ut res quæ fiat, vel esse potest, non sit in hoc subjecto, vel in rerum natura. Sicut è contra res ipsa vocatur *habitus*, quia habet esse, seu existere. In *Relativis* utrumque est res, sed ita, ut unum eorum esse non possit sub hac denominatione, quin etiam alterum sit, quod ei correspondet ; non enim potest quis Magister denominari, quin habeat discipulum ; non potest quis ulli dare, si non sit qui accipiat. Hinc patet distinctio relativorum, ab adversis. In adversis enim licet utrumque sit res, tamen unum potest esse in rerum natura sine altero, potest enim esse pax, quin utriusque sit bellum, ut fuit tempore Christiani. In *negantibus* autem contrarietas non est in re, & re, nec in re & non re (quemadmodum est in privantibus) sed in affirmatione & negatione ejusdem rei secundum idem : qua de causa Contradictoria à Philosophis vocantur ; contradicunt enim sibi quando, quod unus actus intellectus affirmat, alter negat, id ipsum, & eodem modo. Hinc patet 1. distinctio inter hæc contraria, 2. posse talem definitionem eorum dari, *Adversa* sunt, quæ non possunt esse simul in eodem subjecto, ita tamen ut utrumque eorum sit aliquid, seu res ut frigus & calor ; ebrietas & sobrietas ; humiditas, siccitas ; durities, molities ;

litias; &c. *Privantia* sunt, quæ non possunt esse simul in eodem subjecto, sed ita, ut unum illorum sit res, alterum sit nihil, seu non res, seu privatio. v.g. lux & tenebræ; frigus, non frigus; calor, non calor, negotium, otium, prudentia, imprudentia, &c. *Relativa* sunt, quæ non possunt esse in eodem subjecto, eodem respectu; debent tamen esse simul in rerum natura v.g. Pater & filius; Dominus & servus; Præceptor & discipulus; mons & vallis, emere & vendere. *Negantia* sunt duæ propositiones, quarum una id negat, & eodem modo, quod, & quomodo altera affirmabat. v.g. Petrus est diligens, Petrus non est diligens. Unde collige *Negantia* hoc habere speciale præ aliis contrariis, quod non tantum non possunt simul esse, sed quod non possunt esse simul veræ, pro fundamento tamen supponunt *privantia*; quia ideo non possunt esse simul veræ propositiones, eò quod res non possit simul esse & non esse v.g. currere & non currere. Hinc *Privantia* vocantur *contradictoria realia* seu *physica*; quia sunt inter rem & non rem, *Negantia* autem vocantur *Contradictoria formalia*, quia formantur ab intellectu affirmante, & negante.

Quæres I. Quomodo *Relativa* sint contraria, si debeant simul esse in rerum natura? *Contraria* enim sunt, quæ non possunt esse simul. *Pater* autem & *filius* possunt esse simul, & ex dictis debent esse simul. **Respondeo** esse contraria, quia non possunt esse simul in eodem subjecto v.g. in eodem homi-

ne, eodem respectu. v. g. idem non potest esse Dominus & servus sui ipsius, idem non potest esse præceptor, & discipulus sui ipsius. Dixi *eodem respectu*. Quia diverso respectu potest quis esse famulus, qui est Dominus, & Præceptor, qui est discipulus, potest enim qui est Dominus respectu suorum subditorum, esse servus respectu Imperatoris: Et Petrus qui est discipulus in Rhetoricis, esse præceptor alicujus in Grammaticis.

Quæres 2. Quomodo hoc verum sit, quòd Relativa debeant esse simul in rerum natura, cum aliquis dici possit filius, licet parens jam sit mortuus. Respondeo talem abusivè nomen filii retinere ex eo, quòd antea fuerit ita appellatus. Sic multi etiamnum vocantur Domini, licet nullum habeant servum, nec pulicem cui imperent, denominativè nihilominus sunt Domini, & abusivè per catachresim.

Regula in argumento à contrariis servanda est hæc; ut posito vel affirmato uno, tollatur & negetur alterum eo ipso. v. g. est bellum, ergo non est pax, est negligens, ergo non est diligens; est lux, ergo non sunt tenebræ, &c. Dixi posito vel affirmato &c. quia uno ablato vel negato, non eò ipso est alterum si inter illa sit medium, sicut est inter bellum & pacem armistitium; inter nigrum & album, viride, rubrum. Unde non bene infero: non est bellum, ergo est pax; quia potest esse armistitium; item non est album, ergo est nigrum, quia potest esse flavum vel rubrum. Aliud est si nul-

si nullum sit medium inter contraria . ut fit in privantibus , relativis . & contradictoriis ; unde in his bene infero : non est lux , ergo sunt tenebræ ; non est discipulus , & tamen est inter illos doctrinæ relatio & connexio , ergo est Præceptor. Debent autem ut dixi supra contraria esse in summo , seu in statu perfecto ; nam si sint in imperfecto & gradu remisso , non bene sequitur v. g. sub crepusculo non est lux , ergo sunt tenebræ ; item aqua tepida non est calida , ergo est frigida.

Nota rubedinem & viriditatem v. g. non posse esse in eodem subjecto , non quòd sint contraria , sed quòd subjectum seu res non sit utriusque simul capax ; sicut quando Petrus & Paulus non possunt stare in eodem loco simul , non est causa , quòd sint contraria , sed quòd locus non sit utriusque simul capax ; unde rubedo & viror contraria non sunt ; contraria enim sunt , quæ non possunt esse simul in eodem subjecto , non propter incapacitatem subjecti tantum , sed etiam *ratione sui* , quia nempe inter se pugnant , & se non compatiuntur.

§. XI. De Adjunctis.

Adjuncta sunt , quæ rei alicui inhaerent vel adhærent , tanquam socii vel comites viatori , famuli Domino ; ideo etiam circumstantiæ dicuntur , quia rem aliquam circumstant. Accidentia autem vocantur , quia accidunt rei , id est , non insunt rei necessario , sed quasi ca-

si & contingenter; possunt enim adesse vel abesse, quin res destruat. Hinc gratiosè ob-
lata munera (gratialia vocant) officium ge-
rentibus, accidentia sunt, quia etsi non obve-
niant, tamen officium illorum non perisistit
neesse est. Triplicia autem sunt adjuncta
Alia que rem & negotium præcedunt v. g.
colloquia, injuriæ, consuetudo, promissa, sus-
ceptum iter, & omnis reliquus apparatus. A-
lia sunt comitantia Locus, tempus, occasio,
modus, facultas seu instrumenta, Alia demum
sunt consequentia, quæ ordine posteriora sunt,
id est, quæ rem gestam consequuntur: ut pal-
lor, rubor, incessus titubans, frequens anheli-
tus hæsitatio, laus, divitiæ, infamia, reprehensio,
publica pœna, exhaustum patrimonium,
conscientiæ pavor, &c. Ubi adverte me hîc
non agere de illis adjunctis, quæ *necessario*
præcedunt vel consequuntur; sed quæ *contingenter*,
si enim necessario præcedant vel se-
quantur, ad sequentem locum Rhetoricum
spectabunt. Porro circumstantiæ omnes ple-
rumque hoc versiculo explicantur.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quo-
modo, quando. Particula *quis* denotat rem,
seu personam cum suis adjunctis, corporis
bona & animi, ut sunt *ex parte animi*, mores,
prudentia, scientia, ingenium, memoria, vir-
tutes, vitia &c. *ex parte corporis* bona vel mala
complexio, humor fanguineus, bilis, pallor,
rubor. &c. Particula *quid* significat nego-
tium seu rem, quæ agitur, aut facta est, vel fa-
cienda, & est fundamentum aliorum potius
adjun-

adjunctorum, quàm adjunctum aliquod. *Ubi* denotat circumstantiam loci, an sit sacer an profanus, an publicus, an privatus, an terrestris, maritimus; an patria aut non patria, regnum vel provincia, urbs, pagus, &c. *Quibus auxiliis*, vindicantur loci, ministri, instrumenta, arma, quorum ope res peracta est, v.g. an fuerint honesti, an inhonesti, cives? an milites, studiosi, an luronnes &c. qui hoc vel illud perficere sunt jussi vel ausi, an per gladios vel baculos, cultros vel secures &c.

Particula *Cur* significat causas finales rei factæ, id est finem ob quem res facta est, vel etiam causam impulsivam, seu motivum quod illos impulit, & movit ad hoc faciendum v. g. an ad honorandum illum vel infamandum, vel decipiendum? an propter æternam vitam? porro ordinariè causa finalis est honestas, vel utilitas, vel necessitas ali. usus rei, aut etiam voluptas, & his contraria.

Quomodo denotat modum, quo res gesta est, an facilè an tardè? an suaviter, an crudeliter? an cum risu, vel lachrymis? plausu, vel luctu &c.

Quando significat tempus, an die festo, vel profano: die an nocte? manè vel vesperi? hyeme vel æstate? senectute vel juventute? &c.

Nota in particula prima *Quis* posse adhuc multa alia considerari v. g. ex parte corporis & animi in homine color, forma, vires, valetudo, natura, propensio ad varias corporis & animi affectiones; sic à natura alii sunt

ingeniosi; acuti alii, alii stupidiore, alii memores, alii obliviosi, alii humani, prompti, alii tardi & inculti moribus, alii fortes, alii timidi, alii mansueti, alii iracundi. Quò etiam revocatur ætas, sic infantum est lallare & mammare, lusus aliqui sed pueriles; ut crepiracula rotare, equitare in arundine longa, ludere par impar. Adolescentia est præceps & vehementer appetit, iram & animum in fronte gestat, ulciscitur, laude pascitur, prodigendo quàm conservando habilior, parùm suspicax, abundè credula sibi ipsi lex, societatis studiosa soluta in jocos. Si bene educata fuerit, obnoxia verecundiæ ubi peccatum est; si malè, semper frontem gerit impudentem. Juvenes feroces, audaces, violenti, faciles ad iram, promptæ voluntatis. &c. Senes morosi, novarum rerum obrectatores, laudatores temporis acti, parci, & in futurum providentes; cauti & suspiciosi, lenti ad persuasiones, sua liberaliter juvenibus præferentes. Huc revocatur etiam natio & patria, & varii Gentium mores: Sic Cretas dicimus mendaces, Persas voraces, Lacedæmonios fures, Syracusanos adulatores, Coas vagos, Siculos dicaces, Italos ingeniosos, sed vindictæ cupidos, Hispanos graves, Gallos facundos & hospitaes. &c.

Hic locus maximè valet ad ornatum, & res amplificandas, in nulla enim re deesse poterit materia, si vel sola ejus adjuncta, & circumstantiæ perpendantur. Hinc desumuntur plurima epitheta & abjectiva. v. g. Miles gene-

nerosus, vigilans, celer, alacer, ærumnarum to-
lerans, famis & sitis patiens, &c. Hinc habetur
materia pro Hypotyposi, ethopæja &c. Sic
Virgilius describit Didonem venatum proce-
dentem 4. *Æneidos*.

It portis jubare exorto delecta Juventus,
Retia rara plagæ, lata venabula ferro,
Massilique ruunt Equites, & odora ca-
num vis.

Reginam thalamo cunctantem, ad limi-
na primi.

Pœnorum expectant, ostroque insignis, &
auro

Stat sonipes, ac fræna ferox spumantia
mandit.

Tandem progreditur magna stipante ca-
terva,

Sidoniam picto chlamydem circumdata
limbo;

Cui pharetra ex auro, crines nodantur in
aurum,

Aurea purpuream subnectit fibula vestem,

Argumentum ad probandum aliquid
non est desumendum ex uno, vel paucis ad-
junctis, sed coæcervanda & colligenda sunt
multa; ut si unum fallat, aut ad probandum
non sufficiat, alia adjuvent; unde sic argu-
mentum formatur.

Paulus visus est noctu cum gladio, mina-
tus est Petro occiso, expalluit, cum accusare-
tur, instabilis est in respondendo, inventus
est in illo loco, ubi Petrus occisus est, er-
go videtur occidisse. Cur enim gladio
armatus obivit occisi domum? cur noctes,
quid

quid illa manuum jactatio? quid minæ? quid tacitum murmur? quid pallor in vultu? quid incessus trepidus designabat &c. Hic juvenis ad rapiendum à natura proclivis est, velut alter Mercurius, auditusque est se illam rem vehementer cupere, circumvit locum sæpius in quo pecunia erat, & tali tempore, quo à nemine videbatur, ergo furatus est. Ex his collige regulam pro formando argumento esse hanc, ut in antecedenti ponantur adjuncta, & in consequenti aliquid conveniens seu connexum cum adjunctis, quod inde inferitur. Dixi ad argumentum ab adjunctis non sufficere unum eorum, sed coaceranda plura, quia alioqui fallit. Sanè ex eo quod malè præcinctus in pueritia incesserit Julius Cæsar, arguit Cicero improvidum belli ducem esse eundem, atque ideo Pompeji partes se secutum culpam asseruit. At Sylla, tum senex animadvertēbat Cæsarem omnem industriam ad inæterna animi decora conferre, neglecto exteriori corporis ornatu. Unde optimates monere solitus, ut malè præcinctum puerum caverent. Hujus fallaciæ argumenta sunt, quæ Physiognomi ex hominis complexione ac formatione petunt: potest enim mens in deformi corpore esse eximia, & quod corporis vitio depravari posset, ab animo emendari. Sic tamen illi ratiocinantur. Incompositus oculus similem significat mentem, truculentus aspectus agrestes ostendit mores: venter crassus, & mens similis. Digitus tenuis ingenuum quid & decens. Lata frons, solertia bovis.

bovis. Vitæ, dentes rari, brevis cursus. Cor
 æquale, pectus latè patens tegit. Crines crispi
 capitis ignei germen: vires validæ, & niger
 color, virum ostendit. Pupillæ vibratio a
 rem jaculatur: luporum ad aures usque vo-
 racium scissum os. Nasus prælongus æqualis
 prudentia, mentium; asininarum aures; longæ
 vela sunt: flava, astutorum vel biliosorum co-
 ma. Unguis aduncus vulturis, aut avari est;
 barba densis pilis virile quid & sapiens est:
 Nates latæ præceps in periculum audacia: gra-
 ves serenus oculus ostendit mores, cervix
 mollis virile fert nihil, superborum supercilia
 elata, acutum caput parvum cerebrum tegit:
 manus amplæ mentium liberalium, humero-
 rum latitudo corporis, & mentis robur.
 &c.

Nota Ciceronem in Topicis adjuncta vo-
 care signa, quia attributa, & proprietates (quo
 nomine Philosophi adjuncta vocant) indi-
 cant essentiam & naturam rei: quod quia e-
 tiam effectus præstant, idem Tullius in Par-
 titionibus Effectus vocat signa. Quæ utraque
 Ciceronis ratio & probabilis est, & vera in-
 quit P. Voëllius in Verrinam: namque signa
 earum quidem rerum, quas propriè inducant
 sunt effectus, hominum autem, & nego-
 tiorum sunt adjuncta, v. g. pallor, tremor, hæ-
 sitatio, conscientia quidem (quam signifi-
 cant) sunt effectus; cædis autem factæ, & ejus,
 qui arguitur fecisse, adjuncta sunt. Pari ratio-
 ne voluntas, & judicium tum Siculo-
 rum, tum Verris de Cicerone, & Cætilio, si cum agendi
 facul-

facultate, cujus iudicium est, comparatur, eventus & effectus est, si cum hominibus ipsis Cicerone & Cæcilio conferantur, adjunctum erit.

§. XII. De Antecedentibus & Consequentibus.

Antecedentia sunt, quæ rem sequentem, necessario antecedunt; Consequentia sunt, quæ rem antecedentem necessario consequuntur; unde opus est ut necessariam inter se connexionem habeant, ita ut posito uno, necessario sit vel fuerit alterum v. g. exivit ex musæo, ergo necesse est illum fuisse intus; evigilavit, igitur dormivit; mortuus est, aut expiravit, ergo vixit. Per necessariam hanc connexionem, & dependentiam unius ab altero distinguitur hic locus ab adjunctis, & causis: adjuncta enim non insunt alicui rei necessario, nam possunt adesse vel abesse, quin res pereat? unde carent necessariâ illa connexionem. Effectus, licet aliquando necessario sequantur causam v. g. calor ignem, lux solem, potest tamen ille effectus esse, quin oriatur & fiat ab hac causa v. g. lux potest provenire à luna, etiam ab igne, etiam à face; similiter calor potest provenire etiam à sole, vel vehementi corporis commotione: unde non sequitur infallibiliter & simpliciter sine alio addito: est lux, ergo est sol; est calor in aëre, ergo est ignis; possunt enim hæc aliunde provenire. At verò si dicam mortuus est, possum infallibiliter

liter inferre quòd vixerit. Præterea, si effectus necessariò proveniat à causa, ità provenit, ut causa in effectum influat, seu ut causa debeat dare esse effectui, quòd enim effectus in rerum natura sit, hoc habet & accipit à causa. Consequens autem ex hoc præcisè, quòd sit Consequens, non habet à causa: nam mors non habet suum esse à vita (mors enim nihil est, cùm sit vitæ privatio) nec tenebræ accipiunt esse ab occasu solis, cùm etiam nihil sint, sed tantùm & præcisè mors sequitur vitam, tenebræ occasum solis vel lucis. Si tamen sit effectus qui necessariò hanc causam sequatur & inferat, eò quòd essentialiter ut Philosophi loquuntur, & necessariò ab ea dependeat, dici potest, quòd partim ad locum de antecedentibus & consequentibus, partim ad locum de causis referatur, sed diversa respectu. In quantum enim necessariò antecedit & consequitur alterum, erit antecedens & consequens; in quantum autem simul influit in consequens, & ipsi dat esse, erit causa & effectus: nam etiam omnem causam antecedere necesse est suum effectum. Vel etiam dici potest talicasu, quo effectus essentialiter & necessariò est connexus cum sua causa antecedente, tantum esse locum de causis. propter influxum: & ad locum de antecedentibus & consequentibus revocari debere ea tantùm antecedentia, quæ necessariò quidem coherent cum consequentibus, sed nullum præter ea habent influxum in illa.

Huc

Hue aliqui revocant prælagia naturalia, qualia sunt; sol purus oriens, neque fervens, serenum diem nunciat, concavus oriens, pluvias prædicit; si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuro diei spondent; si spargentur, pluviam ventosque significabunt. Cum oriente radii non illustres eminebunt, pluviam portendent, si nocte rubescunt nubes, maxima ostendetur tempestas; si oriens cingitur orbe, ex qua parte is se aperit, expectetur ventus; si totus defluerit, serenitatem dabit.

Pallida luna pluit, rubicunda flat, alba
ferenat.

Clara dies Pauli bona tempora deno-
tat anni.

Si fuerint venti designant prælia genti.

Autumni serenitas ventorum hyemem facit. Nubes vehementius atræ ab oriente in nocte pluviam minantur. Nube gravida candicante grando imminet, nebulæ cælo cadentes serenitatem promittunt. Iris imbrium est nuncia. Alcyones nidulantes futuræ tranquillitatis fidem non dubiam faciunt; hirundines redeuntes ver indicant, sicut ciconiæ avolantes hyemem. Præcox pueritia vaticinium est vitæ brevis, stridor dentium in ægrotis, mortis indicium est, dentium series brevis, & continua, longævitatē arguit, immodica felicitas signum est futuræ calamitatis, sicut nimius solis æstus futuræ tēpestatis; im-
modi-

modicum gaudium index tristitiæ, uti enim diem sequitur nox, ita bonum malum; ante ruinam exaltatur Spiritus, & multi tolluntur in altum, ut lapsu graviori ruant: ex pueritia & adolescentia etiam colligere solemus qualis quis in adulta ætate futurus sit. Sed horum aliqui, quia non habent necessariam cum consequenti connexionem, ideo cum delectu accipienda sunt.

Hic locus non multum confert ad amplificationem, est enim valde sterilis & exsuccus. Valet tamen ad validè & acutè perurgendum. v. g. è taberna visus es exire, & in ea te fuisse inficiari audes? multa nomina in Mercatorum Cauponumq; officinis contraxisti, & exsolvere recuses? nondum manè erat, & vesperum affirmabas. Nondum orientem viderat tellus, & occidentem arbitraris. Jam triumphum canis, de victoria tibi plaudis, & belli arenam non subiisti. Senem te futurum existimas, qui in virum adhuc non evasisti, &c. Hinc patet.

Regula pro formando argumento, videlicet, ut eorum aliquod præmittatur, alterum sublequatur, affirmando vel negando. v. g. educuntur milites in campum, ergo erit bellum. Non est multum oblitus, igitur parum scivit: perdidit cum crumena argentum, ergo habuit. Judas retulit argenteos, quare accepit. Convaluit, ergo fuit infirmus. Emendavit vitam, ergo malè vixit.

§. XIII. De Repugnantibus.

Repugnantia sunt, quæ inter se disconveniunt,

E

unt,

unt, seu, quæ non possunt esse simul; non ratione sui vel propter se; sed ratione unius ex contrariis, à quo proveniunt: sunt enim repugnantia unum ex contrariis & alterius contrarii effectus; unde, quemadmodum ipsa contraria non possunt esse simul, ita neque se ista compatiuntur, propter illud contrarium, cujus effectus sunt. Hinc pugnant non ratione sui, quemadmodum contraria, sed ratione contrarii à quo proveniunt; hac de causa dicitur in Rhetorica, quòd repugnantia neque certâ lege neque numero inter se dissident, sicut contraria dissident; nam *lex contrariorum* est, ut per se, & ratione sui, & immediatè sibi opponantur; quia scilicet unum per se, non per aliud tollit alterum immediatè v. g. frigus, calorem; amor odium; at repugnantia non opponuntur sibi immediatè, sed mediante illo contrario, cujus effectus sunt; & unum repugnans non tollit alterum, nisi sublato illo contrario, à quo provenit v. g. rigor digitorum, tremor membrorum in hyeme, rubor nasi &c. non tollitur per calorem, nisi prius sublato frigore; lædere, verberare, convitiari, non tollitur nisi sublato odio, à quo dicta proveniunt. *Numero* autem à contrariis distinguitur; quia in contrariis tantum sunt duo, quæ sibi opponuntur, non plura; at in repugnantibus sunt plura; amor enim non tantum opponitur verberare, sed & furari, destruere, convitiari, impedire in promotione ad dignitates &c. Hujus ratio est, quia plures sunt effectus

fectus

fectus unius contrarii, quàm unus tantum. Et per hoc etiam à dissimilibus distinguuntur, quia licet dissimilia etiam inter se disconveniant, sicut repugnantia, in dissimilibus tamen tantum duo sunt, quæ sibi disconvenire ostenduntur. Hic autem plura. Ex his.

Collige modum inveniendi repugnantia esse istum: accipe duo contraria, tum vide, quales effectus habeat unum ex illis: dehinc accipe illos effectus, combina cum altero ex contrariis, & habebis repugnantia. v. g. modestus, & immodestus sunt contraria: jam vide quid soleat facere immodestus, & hoc oppone modesto, unde sic argues modestus es, & circumfers oculos in templo, & compitis, clamose cachinnaris, brachia seminantis instar jactas, curris &c. Es sobrius & nunquam es sine cantharo in ore, sine vertigine in capite, sine trepidatione in pedibus, sine turbitatione in mente, sine hæsitacione in lingua &c. Catholicum te profiteris & exomologesin, synaximque sacram non curas, carnes voras in quadragesima, opera bona contemnis. &c. Impositum memoriæ pensum callere te affirmas, & ad quodlibet verbum hæsitas, ad singulas voces inspicis, vel suggeri tibi cupis, ultima primis, media ultimis permisces?

Regula pro formando argumento est eadem, quæ contrariorum. Unde sicut in contrariis uno negato contrario, non potest affirmari alterum (nisi quando inter illa non datur medium) ita nec hic, nam non bene infero

Et

non

non videt, ergo est cæcus, medium enim est claudere oculos, non tantum dum dormit, seu etiam dum vigilat. Solùm ergò affirmativè procedit argumentum, ità ut uno affirmato ex repugnantibus, alterum negetur, & quidem supposito quod sint effectus unius contrarii, si enim non sint effectus, tunc argumentum fallit, v. g. Parens castigat, convitiis afficit filium, ergo non amat &c. fallit seu falsum est, quia potest castigare non ex odio, sed ex amore, quo filio vult bene, ut nempe sit probus, & aliquid addiscat. Sic etiam non sequitur, sanctus Pachomius Eremita habitum sæcularem induit, cauponam adit, cum meretrice conversatur, ergo est sceletatus; quia effectus hi non proveniunt ex amore peccati, sed boni, ut scilicet meretricem convertat, quod & factum est. Unde patet non necessariò concludi & formari argumentum infallibile ex hoc loco, sed priùs attendendum, an horum repugnantium causa (nempe contrarium) subsit, & subsistat? si subsistat, adest campus & sylva pulcherrimæ amplificationis propter multipliciter effectuum seu repugnantium, & datur occasio acriter pungendi, & urgendi adversarium ut patet ex exemplis suprà allatis.

Nota quosdam esse, qui dicunt legem contrariorum esse, ut sibi immediatè opponantur, seu inter contraria non dari medium, dari autem inter repugnantia, & per hoc repugnantia à contrariis distingui: quòd licèt verum sit de negantibus relativis & privantibus, non ta-

men

men de adversis. Nam inter nigrum & album datur medium, rubrum, viride, inter amorem & odium similiter, quia possum Petrum quem non novi, & de quo nihil audivi, nec amare, nec odisse. Sic etiam inter bellum & pacem datur armistitium, & in infante nec vitium, nec virtus. Tenenda igitur superius dicta lex, quod nempe unum contrarium alteri per se, non per aliud opponatur. & unum per se, non per aliud tollat alterum; Repugnantia autem non per se, sed per contrarium sibi opponatur & sese tollant.

§. XIV. De Causis.

Causa est, *qua sua vi efficit* &c. hoc est, cuius potestate & virtute influente, fit aliquid, quod antè non fuit. Seu est id, à quo aliquid oritur naturaliter, vel moraliter. Quando oritur naturaliter, vocatur causa physica; quando moraliter, id est, dirigendo; instruendo, consulendo, mandando, dissimulando, &c. est causa moralis.

Nota verò *efficere*, quod ponitur in definitione, non esse strictè accipiendum (aliàs quælibet causa, etiam finalis, formalis & materialis erit efficiens) sed laxè, & hoc sensu, ut significet idem, quod *facit ad esse rei*, vel dando esse, & tunc est causa *efficiens*; vel constituendo, & tunc est *formalis*; vel recipiendo esse, tunc est *materialis*; vel dirigendo & movendo ad esse, quod facit *causa finalis*. Hoc autem significatur per particulam *sua vi*, id est, virtute sibi propriâ, vel activâ, vel passiva, vel forma-

li, vel finali. Ex his collige quadruplex esse
causarum genus, eò quòd quatuor modi sint,
quibus res quælibet esse potest; quælibet e-
nim res habet *finem* propter quem est, cum
nihil sit frustra in rerum natura, eò quòd De-
us & natura oderit, quidquid otiosum est, &
frustra. Deinde quælibet res creata non po-
test esse à seipsa, ergo necesse est ut habeat ali-
quid à quo in rerum universo esse incipiat, &
hæc est *causa efficiens*. Præterea quia Deus
non semper creat, id est, non semper rem facit
ex nihilo, causa autem creata, nec potest quid-
quam facere ex nihilo, ideo prærequirit aliud
quid: ex quo aliquid faciat, vel in quo, &
hæc est *causa materialis*. Denique quia ma-
teria juxta Philosophos non potest esse sine
forma, eò quòd rem oporteat esse in certa spe-
cie, ut constet quid sit, & distingui possit ab
omni re alia, quæ non est talis, requiritur e-
tiam *forma*, est enim forma, ratio & modus
quo res est talis, seu hujus speciei, & hujus de-
nominationis (id est tale nomen habet) non
autem alterius; seu est ratio, propter quam res
v. g. est lignum, & non lapis; statua & non
truncus; & propter quam res nominatur lig-
num & non lapis; statua & non truncus; Un-
de sicut differentia cum genere rem metaphy-
sicè constituit in certa specie; ita etiam forma
cum materia facit rem physicè esse in certa
specie physica. Simplicius & clarius sic *Causa*
finalis est finis propter quem aliquid fit; &
cognosci potest interrogatione *quare* v. g.
causa

causa finalis est id, propter quod litteris operam navas, nempe doctrina acquirenda, *Efficiens* est quæ rem efficit, seu facit ut sit, & cognoscitur interrogatione *quis hoc fecit?* *materialis* est ex qua, vel in qua aliquid fit, & cognoscitur interrogatione *ex qua re, vel in qua re,* est hoc factum. *Forma est ratio* seu modus, non quo res fit vel facta est (unde non cognoscitur interrogatione, quomodo hoc est factum, id est quibus auxiliis) sed quâ constituitur in hac specie & non in alia (& ideo forma vocatur, quia speciem rei, quasi formositatem, & apparentiam confert quâ fit, ut distinguatur ab omni alio, quod non est in hac specie) & hanc denominationem seu nomen accipit, & non aliud. *Seu est modus propter quem res est id, quod est, & non aliud, & dicitur hoc esse & non aliud quid.* v. g. forma statuæ est id, quo lignum hoc habet, ut sit & dicatur statua, & non simpliciter lignum sicut antè: sic forma ollæ est ratio & modus per quam res hoc est, quod sit olla, & non simpliciter limis. Cognoscitur autem ex interrogatione *quomodo,* non quomodo fiat, sed *quomodo appellatur & denominatur istud* aut illud: hoc autem, quod respondetur, est forma, per quam res est talis, & non alia, per hoc enim distinguitur ab omni alio. Pro claritate hîc.

Nota Formam multipliciter dividi à Philosophis. 1. Dividitur in *Physicam*, & *Metaphysicam*. *Physica* est, quæ est in re (ideo & *realis* dicitur) & distinguitur realiter à materia

Ut forma ligni à materia ligni. Metaphysicè
 est, quæ non est distincta realiter à materia
 sua, sed tantum per intellectum separantem
 suâ cognitione unum ab altero v. g. rationale
 ab animali. Unde omnis differentia est forma
 metaphysica, genus autem est materia, quia
 facit cum illa unum Compositum metaphysi-
 cum, sicut v. g. forma ligni cum sua materia
 facit compositum physicum. 2. Dividitur in
 formam intrinsecam, quæ non videtur, nec
 ullo sensu percipitur, & extrinsecam, quæ vel
 visu vel alio sensu percipitur, ut albedo, dul-
 cedo, durities, rotunditas &c. Iterum alia for-
 ma est Naturalis, alia Artificialis. Naturalis
 est, cum qua res quasi nata est, seu quæ illi est
 congenita, vel quæ ei à natura debetur aut
 convenit, uti quod sit & dicatur lignum, facit
 forma naturalis. Artificialis est quam artifex
 inducit, sicut est forma statuæ, quam artifex
 in ligno exsculpsit. Porro materiam etiam esse
 duplicem, unam naturalem, alteram artificia-
 lem etiam certum est. Circa quam se natura
 occupat, est naturalis; Circa quam se artifex
 occupat, est artificialis. Eadem materia sub-
 dividitur in materiam *ex qua*, & *in qua*: mate-
 ria *ex qua*: est res, ex qua aliquid fit, quæ ple-
 rumque definit esse quod fuit, sicut lignum ex
 quo fit ignis. Dixi plerumque: nam non sem-
 per id accidit; lana enim ex qua est pannus, ma-
 net lana, etiam postquam est pannus; unde
 in materia artificiali non semper id evenit,
 quod dictum est. Materia *in qua* est res, in
 quam

quam forma aliqua de novo inducitur priori materiâ non mutatâ, sed manente: sicut lignum, esto in illud forma statux inducatur. Similiter & causa efficiens notari potest, esse duplex, naturalis & artificialis. Naturalis, quæ sine arte efficit: artificialis quæ per artem operatur. Adde etiam causam efficientem moralem dici, quæ non agit aliquid in ipsa re efficienda, sed solum directivè, id est ulterius intellectum, & voluntatem dirigendo, & movendo. Sic causa moralis est, qui docet alterum, qui mandat, suadet &c. aliquid fieri, & ad hanc spectant inventores artium, fundatores urbium, regnorum, religionum, authores librorum & scientiarum. Dividitur etiam causa efficiens in Totalem & Partialem. Totalis est, quæ totum in re aliqua facit. Partialis, quæ non facit sola totum, sed cum altera comparte. Denique nota etiam finalem esse duplicem, ultimam & minùs ultimam. Ultima est finis ultimus, ad quem omnia referuntur, & diriguntur: minùs ultimata est, propter quam quidem aliquid fit, in illa tamen non sistitur, sed itur ulterius: sic quod studeas diligenter, finis ultimus, est in hoc mundo, ut fias v. g. Prælatus, minùs ultimus, ut fias doctus; qui finis refertur ulterius, quia ideo vis esse doctus, ut fias Prælatus.

Modus ponendi argumentum à causis est ut in antecedenti ponatur causa, & in consequenti effectus, qui vel laudetur vel vituperetur, ideo quòd causa sit laudabilis, aut vitupe-

rabilis. Potest etiam in consequenti negari effectus de aliquo, si antehac causa est negata, & illi non convenit: sicut vicissim effectus alicui potest attribui, si ei causa fuit attributa, sic affirmato sine de aliquo, etiam medium (quod in causa finali est effectus, quia finis facit, ut medium assumatur) quod juvat affirmo, aut removeo quod impedit v. g. Juveni est scientia amanda, ergo etiam diligens studium, vel, ergo otium fugiendum. Sic Cicero arguebat pro Milone: Clodius oderat Milonem, ergo cupiebat illum esse occisum: cædes enim est effectus odii, odium causa. Aut negatâ causâ finali, negatur effectus: non amas scientiam, ergo nec diligens studium: non est curæ in patriam, ergo mane in curriculo studiorum. Sic etiam in causa efficiente illâ affirmatâ, aut negatâ, affirmatur aut negatur effectus: ut sol ortus est, ergo est dies: non est ignis in fornace, ergo nec calor. Itemque affirmantur (debent autem affirmari de causa in ratione causæ, seu quia causa est, aliàs non sequitur bene; v. g. Pharisei sunt improbi, ergo & doctrina illorum, quia illi non docent ideo, quod improbi sint: bene autem sequitur, Hæresiarchæ sunt improbi, ergo & illorum doctrina) aut negantur de causa efficiente, affirmari & negari etiam possunt de effectis: ut homo doctus æstimandus, ergo & doctrina. Consilium Petri non fuit sapiens, ergo nec opus inde secutum.

Nota hos duos argumentandi modos etiam

am

am in causa formali servari; nec multum differunt in materiali; v. g. agri sunt lapidosi, ergo in iis vix quidquam excrescet. Materia Rhetoricæ sunt res omnes, ergo Rhetorica est latissima scientia. Corpus hominis est mortale, ergo & homo, qui fit ex corpore, est mortalis; sicut è contra à forma v. g. Animus hominis est immortalis, ergo & homo ex animo constans est immortalis, & aspirare debet ad immortalitatem.

Nota 2. Si ostendas aliquid fuisse causam hujus effectus totalem, tunc in consequenti etiam negare potes causam esse omne aliud v. g. Petrus solus occidit, ergo non Paulus.

§. XV. De Effectis.

Effectus est res, ab aliqua ex causis proveniens. Et quia quatuor sunt Causæ, etiam quadruplex est effectus, cum cuilibet causæ suus effectus correspondeat, nec aliter in effectuum cognitionem venire possimus, quam per causas. Unde quoties scire voles ad quam causam hic effectus pertineat, considera prius qualem causam habeat, & tum videbis in quo genere causæ sit effectus v. g. Bellum est effectus pacis, quia bellum oritur à pace; sed in quo genere causæ? ut hoc scias interroga v. g. quis efficit bellum an pax? nequaquam; igitur pax non est causa efficiens belli, sed milites juxta dicta de causis. Interroga ulterius quare ducatur bellum? propter pacem; ergo bellum est effectus pacis in genere causæ finalis, non in genere causæ efficientis. Effectus
causæ

causæ materialis est id, quod *ex* vel *in* materia factum est. Effectus formalis est id; quod forma *constituit* & *denominat*. v. g. homo est materialis effectus corporis, quia fit ex corpore, est idem homo effectus formalis, quia anima constituit hominem, seu est ratio per quam homo est, & dicitur homo, & non aliud.

Modus ponendi argumentum est idem, qui in causis, ut prius in antecedenti ponatur effectus & deinde in consequenti causa. Hinc argumentum sumpsit Cicero pro Milone dicens: Clodio proderat Milonis Mors, & cædes, ergo verisimile est, quod ipsi fecerit insidias. Quod si laus vel vituperium attribuitur effectui, etiam tribui potest causæ. Si autem nescis, quodnam inter duo sit causa, vel effectus, attende, quodnam ex illis duobus præcesserit, seu prius fuerit. v. g. dubitas an fatigatio an labor sit causa? vide quid præcedat, & cognosces quod labor præcedat, quia ex labore sequitur fatigatio: sic ut suscipiamus bellum, solemus prius cogitare & velle pacem, quia propter pacem cupidam & desideratam bellum incipimus.

§. XVI. De Comparatione.

Comparatio est duorum inter se collatio cum aliqua illatione; seu est locus in quo duo inter se conferuntur & comparantur, eò quod in aliqua re inter se conveniant v. g. in dicto, facto, modo, causa &c. ut ex iis tertium inferatur. Et quia potest vel majus cum minori,
vel

vel minus cum majori, vel æquale cum æquali componi & conferri, ideo est triplex Comparatio. Majorum, Minorum, Parium. Majorum est, quando majus cum minori confertur; Minorum, quando minus confertur cum majori; Parium, quando par pari comparatur. Differt autem Comparatio à similitudine, quia in similitudine duo conferuntur inter se ideò tantum, ut unum per alterum magis innotescat, & declaretur, non autem ut ex priori aliquid inferatur & probetur, similitudo enim non probat ut quod (si Philosophicè loquamur) sed solum ut quò, id est adhibetur solum ad argumentum aliquod declarandum & illustrandum, non autem probandum; non secus ac candela ad legendum, non autem ad intelligendum & persuadendum. Comparatio autem ad probandum adhibetur, ut aliquid majus vel minus vel par inferatur, concludatur & deducatur. Unde Comparatio præter similitudinem & convenientiam duorum in aliqua re, requirit etiam illationem aliquam & consequentiam; quia scilicet non tantum novum lumen, sed robur & pondus addit, quod non facit similitudo: quod exinde patet, quia comparatio habet ergo particulam illativam, quam similitudo non habet, cui competit sicut, ità

Alii dicunt quod per hoc similitudo distinguatur à Comparatione, quod ad similitudinem spectet *qualitas*, seu qualis res sit, ad comparationem autem *quantitas*, seu quan-

ta res sit. Sed si expendantur exempla cōm-
 parationis, invenitur in pluribus nullam esse
 quantitatem. v. g. hōminis anima æstimatur,
 quia est spiritus, ergo magis ipse Angelus, &
 Deus. Et potest dari comparatiō, uti etiam
 est qualitas v. g. Scientia, pulchritudo cor-
 poris &c. amantur, ergō multō magis virtus
 & gratia est amanda; vel à pari: Prudentia est
 laude digna, quia est virtus, igitur & justitia
 est laude digna. Præterea possunt duo
 quanta inter se conferri, ut tantum sit simili-
 tudo, si scilicet alterum adhibeatur ad decla-
 randum, non autem aliquid inferendum. v. g.
 Leo est tam longus, latus profundus &c. si-
 cut canis. Expendantur exempla loci utrius-
 que in Authore.

Alii dant hanc differentiam, quod simili-
 tudo debeat esse circa *res diverse speciei & na-
 turæ*, comparatiō autem circa *res ejusdem
 generis & naturæ*. Sed contra est, quia dicam:
 non potest ferre morsum pulicis, vel punctu-
 ram acūs, ergo nec ignem inferni, est compa-
 ratio, & tamen non sunt ejusdem naturæ vel
 generis, pulex, ignis, acicula. Consule exem-
 pla in authore.

Alii per hoc distinguunt, quod Comparatiō
 sit *personarum*, similitudo autem *rerum*.
 Sed ex datis exemplis falsum apparet; scientia
 enim virtus, justitia & prudentia, acicula &
 pulex non sunt personæ.

Alii dicunt, quod in Comparatione duo
 conferantur cum respectu, & in ordine ad ter-
 tium.

tiū, in similitudine autem tantū duo conferantur inrer se. Sed contrā est, quia in similitudine etiam datur tertium, in quo, & ratione cujus, duo inter se conferuntur; debet enim esse causa, & ratio propter quam duo inter se conferantur, quæ est convenientia duorum inter se. v. g. Flos & adolescentia propter pulchritudinem, in qua conveniunt. Non videntur igitur subsistere datæ distinctiones: ideo prima tenenda est.

Porro *comparatio differt ab exemplo* (pro- ut exemplum est argumentatio quædam) quia Comparatio est materia: exemplum est forma, per quam argumentum à comparatione desumptum proponitur: seu comparatio dat rem, quæ proponenda est, exemplum autem dat modum, quo res proponitur: Comparatio enim est argumentum, Exemplum est argumentandi modus. Quòd si exemplū non accipiatur pro ipsa argumentationis specie, sed pro re quæ in exemplo proponitur; tum exemplum pertinet ad hunc locum, aut ad similitudinem; exemplum enim nil est aliud, quàm factum simile, unde si in facto simili solū sistamus, & præcisè ostendamus esse similitudinem seu convenientiam inter duos v. g. inter Alexandrum magnum, & Xaverium, est similitudo: sicut est, quando B. Aloysium cum lilio, S. Ignatium cum stella matutina in medio nebulæ, vel cum leone conféro. Si autem non sistamus in demonstratione convenientiæ, & similitudinis: sed ali-

quid

quid amplius inferamus, tunc est comparatio
v. g. Alexander est gloriosus propter orbem
subactam, igitur & Xaverius. &c. Hic enim
est aliquid propter convenientiam & simili-
tudinem, quod inferitur.

Exposita difficultate circa distinctionem,
restat alia major, circa regulas formandi ar-
gumentum, a majori, minori? &c. præfer-
tim si accipiantur regulæ prout ponuntur in
tabulis, & non ex ipso Cypriano Soario.

In tabulis sic habetur regula pro compa-
ratione majorum *si non convenit majus, neque
minus conveniet.* Sed hinc sequuntur falsissime
hæc, & alia multa: Petrus non est princeps,
ergo non est nobilis: non potest bibere ur-
nam, ergo nec sextarium: non potest ferre
bovem, ergo nec pulicem: non potest edisce-
re centum carmina, ergo neque decem. &c.
quia majus Petro non convenit, seu de illo
non verificatur, ergo nec minus. Et quidem
sunt propositiones negativæ, prout aliqui
juxta sensum regulæ requirunt, & tamen fal-
sæ. Similia sequuntur in regula minorum: *Si
quod minus videtur convenire, conveniet etiam
id quod magis,* nam malè infero: potest bi-
bere sextarium, ergo & urnam. Potest esse
Rhetor Nobilis &c. ergo etiam Doctor The-
ologiæ, Princeps: potest ediscere sex carmina,
ergo & centum: avis potest volare, ergo eti-
am homo: Petrus potest mactare pulicem,
ergo & bovem &c. quæ illationes & conse-
quentiæ falsæ sunt, & tamen. (ut videtur) con-
for

formes regulæ, & quidem affirmativo modo factæ, ut aliqui requirunt. Hinc alii ut falsas has illationes evitent, dicunt, Comparatione majorum debere esse affirmativam, & minorum negativam. Exempla in comparatione majorum dant hæc: potest mactare bovem, ergo & muscam: potest bibere congium, ergo & sextarium: potest discere centum carmina, ergo & sex. In comparatione minorum dant hæc: non potest discere sex carmina, ergo nec decem: non potest bibere lextarium, ergo nec urnam; & sic de reliquis jam positis, si negativo modo invertantur. Verum, licet in aliquibus casibus subsistat, non tamen in omnibus: contra enim sunt alia exempla falsissima v.g. à Comparatione majorum. Gigas potest induere magnam vestem, ergo & parvam: vir potest elevare centenarium, ergo & puer: elephas potest intrare per magnam portam, ergo & per parvam: templum potest stare in magno loco, ergo & in parvo. &c. In comparatione minorum fallit invertendo jam posita argumenta. v. g. Gigas non potest induere parvam vestem, ergo nec magnam: puer non potest elevare centenarium, ergo nec vir: elephas non potest foramen muris intrare, ergo nec portam &c. Secundò dantur exempla *majorum* negativa, & tamen vera, & similiter *minorum* affirmativa vera v. g. vir non potest elevare centenarium, ergo nec puer: centum milites non sunt contra Alexandrum, ergo nec duo &c. In *minorum* v. g.

F

Gram-

Grammaticæ studiosus potest loqui latinè,
ediscere sex lineas, ergo & Rhetor; elephas
potest intrare portam minorem, ergo &
majorem potest. Tertio contra sunt exempla
in tabulis Rhetoricæ posita:

Ut jugulent homines, surgunt de nocte
latrones,

Ut corpus redimas ferrum patieris &
ignem,

Ut valeas animo, quidquam perferre
recusas?

Accedit, quod iste modus formandi argu-
menta, sit contra regulas majorum & mino-
rum; regula enim majorum est in sensu nega-
tivo, minorum in affirmativo. Pro hac diffi-
cultate explicanda,

Nota primò, *majus* aliud esse physicum &
reale, id est in re: aliud *morale*; in hominum
judicio, & æstimatione, aliud *logicum*, jam et-
iam *Rhetoricum*, quod est in ordine ad for-
mandum argumentum; physicè majus est
liquid, quod superat alterum naturæ præstan-
tiâ, ut substantia accidens, anima corpus, vel
quod excedit quantitate, id est magnitudine,
mole, mensurâ, numero, pondere &c. Mora-
liter majus est, quod superat dignitate & æ-
stimatione hominum. v. g. licet Princeps, civis,
rusticus sint physicè & in natura pares, tamen
moraliter major est Princeps respectu nobi-
lis, hic respectu civis, hic respectu rustici.
Rhetorice majus est, pro quo fortior & po-
tentior & major ratio est seu argumentum.
&c.

Nota

Nota secundò, deceptionem argumentationis oriri potissimum à majoritate physica & morali, ex eo enim quòd aliquid sit majus physicè, & in re, putatur statim esse argumentum à majori, cum majoritas (ut ità dicam) hîc non sit desumenda à re, sed à causa, seu ratione; hîc enim agitur de argumento majori, non de re; argumentum autem est idem, quod ratio & causa: unde illud hîc est majus, pro quo major stat ratio & argumentum. Ut autem scias pro quo ex duobus, quæ inter se conferuntur, ratio, in qua conferuntur, sit major, attende, cui magis competat, congruat & conveniat hoc, quod dicitur seu affirmatur, aut negatur: ideo *spectanda est major vel minor convenientia predicati ad subjectum*, & non quantitas, dignitas, numerus. &c. Sic si dicas: Petrus potest bibere congium, ergo & sextarium, non est argumentum à majori ad minus (idem est de aliis exemplis falsis supra positis) quia licet congius in se, & in re, seu physicè sit major, non est tamen major rhetoricè & logicè, seu in ordine ad argumentum, hîc enim sextarius est major, quàm congius; quia magis est conveniens & congruum, ut quis possit ebibere sextarium, quàm congium: Sic etiam magis competit subjecto & rei, de qua agitur, discere sex carmina quàm decem. Dum autem dico: potest puer ebibere sextarium, ergo & vir, hîc vir est majus (argumentum) non quia vir puero magnitudine corpus est major, sed quia vi-

ro magis competit tam multum ebibere, quam puero conveniat. Si dicam rusticus habet jus ad cœlum, ergo & nobilis, est argumentum à pari, quia intrare cœlum æqualiter convenit rustico, & nobili: quòd enim aliquis sit nobilis nihil confert ad cœlum; uti nec obest, quòd sit rusticus. Hac de causa usus est author his verbis: *magnis convenire minus* (adverbialiter) *convenire*, ut majus sit cui prædicatum, seu id quod dicitur, magis convenit, competit, & consentaneum est; minus autem, quod cum subjecto minorem habet convenientiam. Unde in formandis argumentis à majori vel minori non attendendum ad illa duo, quæ inter se conferuntur sed ad tertium, propter quod inter se conferuntur id est ad convenientiam, seu cui magis vel minus conveniat id, quod dicitur. Falluntur itaque illi, qui solum attendunt, an propositio sit affirmativa vel negativa, ex hoc enim præcisè, quod sit talis non sequitur, quòd sit minorum vel majorum comparatio, ut patet ex allatis supra exemplis; sed attendendum quodnam inter illa quæ inter se conferuntur, habeat majorem convenientiam (ut ei magis competat, quod dicitur) quod minorem; & tunc in argumento à majori ponendum est id, cui magis convenit in antecedenti, & cui minus convenit in consequenti; in argumento autem Minorum ponendum est in antecedenti id, cui minus convenit, & in consequenti id, cui magis convenit. *Quis*

verò

verò tali modo positum non solet esse verum antecedens, nisi in argumento à majori antecedens sit negativum, & in argumento à minori, non solet esse verum antecedens, nisi sit affirmativum, inde fit ut regula pro argumento majorum sit negativa, pro minorum affirmativa. *Regula enim Majorum* est hæc : *Si non convenit quod majus est* (scilicet logicè non Physicè, Rhetoricè & non realiter) *neque minus* (minus Logicè & Rhetoricè, & non realiter) *conveniet. Minorum* hæc est : *Si quod minus* (Logicè & Rethoricè) *videatur convenire & competere, conveniet & competet etiam id quod magis.* Clarius res posita est in ipso Soario, quam in Tabulis: ita enim ibi à comparatione majorum. Si quod magis videtur convenire, non convenit, nè id quidem, quòd minus (subintellige) videtur convenire, conveniet. A Minoribus sic : si quod minus videtur convenire, tamen convenit, ergo & id quod videtur magis (subintellige) convenire, conveniet. *Regula Parium* est: quando utrique æqualiter convenit, quia ratio convenientiæ pro utroque est eadem v. g. pro rustico & nobili, par conditio moriendi.

Hactenus dicta breviter. Comparatio est collatio duorum inter se propter tertium, cū aliqua illatione seu ratione. Est triplex, Majorum, Minorum, Parium. Majorum est, quando à majori sumo argumentum descendendo ad minus. Minorum est, quando ar-

gumentum sumo à minori descendendo ad majus. Parium, quando æqualia inter se confereo. Est autem Rhetoricè majus quod uni ex duobus videtur magis convenire, quàm alteri, seu pro quo est major convenientia, seu pro quo stat major ratio. Minus Rhetoricè est, pro quo minor stat ratio, seu pro quo minor est convenientia, seu quod alicui ex duobus minus videtur convenire. Par est, quando pro utroque est par & æqualis ratio, seu quando æqualiter utrique convenit aliquid. Dicitur Rhetoricè majus, quia non curatur hic an aliquid sit majus physicè aut moraliter, sed in ordine ad argumentum seu rationem, propter quam sunt loci rhetorici, undè licet pullex sit minor physicè seu in natura elephanto, tamen potest esse major logicè seu Rhetoricè in ordine ad argumentum v. g. quia illi magis convenit intrare per parvum foramen, quam elephanto. Sic etiam nobilis potest esse major moraliter rustico, non tamen logicè & Rhetoricè, dum agitur quod sit moriendum, pariter enim utrique convenit mori.

Regula pro argumento Majorum est hæc: si id quod videtur magis convenire non convenit, neque conveniet id, quod est minus. Hinc patet regulam Majorum esse, debere negativam; alioqui sequitur falsum v. g. Rhetorici fas est adire latinam concionem, ergo & Rustico. Regula minorum est: si quod minus videtur convenire, convenit, conveniet etiam id quod magis videtur convenire. Hinc regula

gula minorum cum sit affirmativa, etiam propositiones debent esse affirmativæ in antecedenti & consequenti: unde malè & falsè sequitur: Rustico non licet ire ad declamationem, ergo nec Rhetori.

In ordine ad praxim dato quocunque exemplo, vide 1. quodnam sit majus, quod minus, quod colliges ex dictis, si attendas, cui magis vel minus conveniat id, quod dicitur. 2. Vide, an majus sit in antecedenti, an consequenti, si est in antecedenti Majus erit à majori ad minus; si est in consequenti, erit à minore ad majus. 3. Vide an sit juxta regulam Majorum? an minorum? si enim sit à majori, tunc propositio debet esse negativa; si autem non est, mox est rejiciendum exemplum, quia plerumque fallit. Si verò sit à minori ad majus, tunc propositio debet esse affirmativa, alioqui etiam plerumque fallit.

§. XVII. *De locis extrinsecis.*

In his intelligendis tanta difficultas non est, unde paucis exponentur. *Præjudicia non sunt* simpliciter exempla, vel res similes (sic enim ad comparisonem vel similitudinem spectant) sed prout judicio seu sententiâ judicis affectæ: unde bene definiuntur: quod sint judicia in casu simili lata. Hinc non est præjudicium, sed comparatio, si dicas: Ephesus Alexandri ob reverentiam sacrificii carbonem vivum immotâ manu sustinet, igitur & nos reverentiam sacrificii habere oportet. Est autem si dicas: Horatius absolutus est

licet fororem occiderit, ergo & Milo absolvi potest licet Clodium interfecerit, hic enim à iudicio prius habito, ducimus argumentum ad casum similem; quod in priori exemplo non fit; ibi enim nulla sententia à iudice lata est. Præjudicia etiam vocat Cicero in Miloniana & Versina, communem populi sensum qui condemnationem, vel absolutionem rei præcedit in populo; est enim iudicium populi, quod præcedit iudicium iudicis. Sic postquam audivit populus Romanus, quod siculi Verrè essent accusaturi; præjudicârunt illum certò certius condemnatum iri. Hoc sensu acceptum præjudicium vocari potest præsumptio de aliquo absolvendo vel condemnando.

Fama est communis rumor, & sermo populi de re aliqua ab hoc vel illo facta v. g. omnes clamant hunc cædem perpetrassè, quæ noctu facta est, ergo videtur esse nocens, omnes aut plerique dicunt hanc esse meretricem, hunc adire tabernas, ergo est meretrix, potator. &c.

Tormenta hîc non significant pœnam, & supplicium à tortore illatum; sed per metonymiam, effectum illius; est igitur confessio veritatis expressa per tormentum seu supplicium. v. g. iste dum torqueretur, fassus est se hoc fecisse, igitur fecit.

Tabula hîc significant leges scriptas in tabulis olim, accipiturque continens pro contento. Huc revocantur chyrographa
in

in fœderibus & contractibus data, item literæ ab aliquo scriptæ, maximè manu propriâ. v. g. scripsit hæc ad hostem de nobis, ergo est proditor.

Jusjurandum est juramentum, quod præstat aliquis ad probationem rei alicujus. v. g. vir honestus jurat à se visum alterum in homicidio, ergo occidit.

Testes dicuntur illi qui aliquid affirmant & testantur, sed sinè juramento. Si enim juramentum accedat, revocatur ad jusjurandû. Ad testes reducuntur effata authorum, apophtegmata, sententiæ, proverbia; item symbola, emblemata, & hieroglyphica, quæ ab aliis confecta sunt. v. g. ab Alciato, Petra sancta & aliis, apud Causinum & P. Masen in speculo imaginum. Quod si ea nos effingamus, pertinebunt ad similitudinem, in qua emblemata, symbola & hieroglyphica fundantur, tunc enim authoritate destituuntur, & testimonii ratione, cum nemo sibi ipsi sit testis. Quod idem intellige de sententiis, quas orator ipse conficit. *Quæres an somnia, auguria, oracula ad testes revocari debeant?* Respondeo meliùs revocari ad præjudicia, sunt enim quasi judicia, quæ rei eventum præcedunt, de illaque judicium, & sententiam ferunt. Sic dum Joseph Patriarcha somniat adorari suum manipulum in agro ab aliis, præjudicium divinum erat illum olim à suis honorandum fratribus in Ægypto. Sic etiam dum Pharaon spicas septem, & boves in som-

no vidit. Et Nabuchodonosor statuam, cujus caput aureum, pectus & brachia ex argento, venter & femora ex ære, tibiæ ferreæ, & ultima pars pedum fictilis. Sic mater S. Domini visa est sibi gerere catulum ferentem in ore facem S. Xaverius Æthiopem &c. Augurium fuit quando Romulus & Remus de Principatu contendentes vultures videre volantes hic sex, ille duodecim; & quando Cicero jamjam occidendus corvos funibus nauticis insidentes habuit, uno etiam rostro togam arripiente, & faciem detegente, Oraculum erat illud. Imperium summum Romæ habebit, qui primus veltrûm, ô juvenes osculum matri tulerit: osculum autem matribus ferre properantibus aliis, Brutus terram osculatus est, matrem communem nascentium. Sic monitus erat Philippus Macedo, ut à quadriga sibi caveret, hac enim se periturum. Hic princeps omnes currus à se removit, at confossus est gladio Pausaniæ, in cujus manubrio quadriga fuit exsculpta. Henrico Bavaro vox allapsa dixit: post sex; ille post sex dies se moriturum interpretans, ad mortem se disposuit: his elapsis post sex hebdomadas, tum menses, denique annos se moriturum putavit; ast in Imperatorem electus est. Ad oracula referuntur vaticinia & præfagia, quale fuit, quando S. Xaverius Petro Vellio prædixit moriturum ipsum, ubi vinum in mensa acidum fuerit factum. Alibi præfagia mortis fuerunt rosæ in sede
cui-

cuique propria reperit in hyeme alibi sudor
lapidis sepulchralis, &c.

§. XVIII. De Usu locorum.

Jam suprà docui, ante omnia statuendam
esse quæstionem, tum verò expendendæ e-
runt ejus conditiones, finità ne sit, an
infinita, conjecturalis, definitiva, an
qualitatis, simplex an composita. Juve-
rit etiam videre an verba in propria signifi-
catione accipiant, an in translata v. g.
mataphorica, quæ eorum etymologia &
conjugata. Nec inutile erit verba illa, aliis,
atque aliis synonymis commutare, sic e-
nim & quæstio melius perspicietur, &
copia verborum pro elocutionè enascetur,
nè iisdem perpetuò verbis propositionem
tuam efferas. Hoc peracto excutiendæ
voces omnes quæstionis seu propositio-
nis assumptæ. Sunt autem principales
predicatum & *subjectum quæstionis*;
quibus accidunt aliæ, quæ modificare
dicuntur, id est, complere sensum &
significationem. Accipe igitur i. subje-
ctum, & cum eo per locos deambula
investigando, quæ ejus natura, seu quid
sit? & quomodo ab aliis distinguatur,
quæ ejus partes &c. Semper verò quod
argumentum inveneris ex subjecto, in char-
tam conjice, & annota, idque cum præ-
dicato conjunge, ut videas, quàm ap-
tè rem tuam probet, Excusso subjecto, simi-
liter

liter age cum prædicato , atque aliis ad-
 jectis in tua quæstione , & cum iis locos
 percurre. Noli verò anxius hæere in sin-
 gulis, sed si in aliquo eorum nihil occurrerit,
 transi ad sequentem : quemadmodum enim
 nō omnis fert omnia tellus, teste Poëta, sic nec
 quilibet locus semper argumentum suppeditat,
 aut si facit non semper satis habet roboris
 ad probandum. Unde monet c.32. Author;
 levia & aliena (qualia sunt , quæ ad proposi-
 tam quæstionem parùm aut nihil faciunt) esse
 refecanda & rejicienda , cùm ad persuaden-
 dum, qui finis oratoris est , non deserviant.
 Placet hætenus dicta elucidare exemplo. *Sit
 hæc quæstio* An ebrietas homini sit fugienda.
 Hæc, licet restricta sit ad hominem (nec enim
 de pecore hic agimus) tamen erit *infinita*,
 cùm non sit de Petro, Paulo &c. in particula-
 ri , sed universim de homine , sive is mulier
 sit , sive vir , sive Christianus , sive Gentilis.
 Erit *composita* , quia præter *subjectum* quod
 est *ebrietas* , & *prædicatum* quod est , *fugienda* ,
 accedis *modificatum* , *homo* cui
 fugienda dicitur. Unde tria expendenda
 veniunt , *ebrietas* , *homo* , *fugienda* , Quo-
 modo autem expendi per locos possint , o-
 stendet sequens paradigma, cum notis
 in margine positis.

P A R A D I G M A.

Quo per Rhetoricos ordine supra
posito, locos ostenditur,

Ebrietatem esse homini fugiendam.

Nota hoc paradigma exercitio scholastico declamatum esse à juvenibus, scutis, quibus suis cuique locus inscriptus erat, instructis, efficto ad ebrietatem repræsentandam monstro, quod oppugnandum susceperant.

Exor-
dium

Assurgite vestro è pulvere redivivi Eloquentiæ Principes, sive quos obsoleta in veritatis caligine, sive quos posterior in veræ religionis luce, dicendi gloriâ celebres, suspexit antiquitas. Assurge Pericles! qui perorando vibrare fulgura, jactare fulmina, omniaque permiscere consueveras. Assurge Demosthenes assurge Tulli! tu Romani, Græci alter eloquii princeps, qui verborum impetu, sententiarum pondere argumentorum robore, frangere obduratos, percellere sublimes noveratis animos, Huc aurei oris illustra lumina Chrysofome, & Chrysologe! qui sacrâ eloquentiâ tumescentes vitia impetere acriter, eluere fortiter, evellere radicitus soliti. Assurgite inquam eloquentiæ Principes jarripite clypeos, enses stringite, non quos de Vulcani officina depromat Mars bellator, sed quos suo de penû Pallas armata subministrat. Non in Martium sed in artium campum descendendo est, non gladio, sed style, non telis, sed

sed ingenii acie, non manu, sed linguâ decer-
tandum, depugnandum. Ecce enim ut mon-
strum immane, fædum, atrox, in humanam
irregit societatem, ut ebrietas grassatur, omni
peste nocentius, omni hydra capitalius, om-
ni Cerbero formidabilius. Hæc est fanati-
tatis scopulus, opum charybdis, innocen-
tiæ, atque omnis honestatis naufragium. Est
dulcissimum venenum, blandissimum tor-
mentum, rabies voluntaria, sensuum ac ra-
tionis eclipsis, belluinæ naturæ fædissimum
simulacrum. Est tempestas linguæ, animo-
rum turbo, litium furorisque parens, seditio-
num incentivum, calcar impudentiæ, libidi-
num fomentum, scelerum omnium sen-
tina, æternæque felicitatis excidium. Et
tamen impunè suâ dominatur nocendi libi-
dine, exultat diritate, triumphat fæditate.
Adeste igitur! & contra hoc ventris ido-
lum, libidinis monstrum, generis huma-
ni tyrannidem dimicite. Adeste! & ra-
tionum momenta, argumentorum præ-
sidia, verborum lumina, sententiarum
fulmina apportate. Adeste! adeste dicto-
citiùs; periculi gravitas moram non pati-
tur, nè malum crescat in immensum. At
ubi sunt? animat verte, inexorable mor-
tis fatum rursurgendi negat facultatem;
dormiunt suo in pulvere exanimes, interque
umbras silentes, silent & ipsi. Vos igitur
Neo-Rhetores, Tullii nepotes, metum ex-
cutite, animos assumite, vires exerite vestras,
quibus

quibus eorum invicem hac in arena decertatis hodie. Locos Rhetoricæ vestræ inspici- te, excutete, & quid valoris, quid roboris, à definitione, notatione, reliquisque argu- mentorum sedibus defumi valeat, per vesti- gate, & intrepidè opponite. Non enim fe- renda hæc morum pernicies, hominum insa- nia, rerum confusio; sed quâ possumus con- tentione obtinendum, nè grassetur ultra; quin etiam enitendum, ut profligetur, aut excidatur. Quod ipsi præstare dum adla- borabunt, vestrum A. A. Assensum, fa- voremque in auscultando consuetum non subtrahite.

Ea est hominis reliquas super animantes præeminens dignitas, ut non solum os subli- mè ferat, cælumque tueri possit, & erectos ad sidera tollere vultus; sed intellectu rerum causas, cælorumque motus perscrutari, fi- nem respicere, ac vitæ suæ rationes ad cer- tam normam moderari. Atque hinc erudi- tissimorum hominum enata sunt præconia. Trismegisto illi antiquitatis Numini, homo magnum est miraculum, in quo rerum omni- um perfectionem sit reperire: Pythagoræ Deus est mortalis, Platoni divinum genus, Plotino universum quoddam. Lucretio divi- næ auræ particula, aliis rerum sublunarium fastigium, aliis creaturarum compendium, a- liis divinæ naturæ imago, deitatis simula- crum, aliis mundi ectypon & finis, aliis quod sol inter sidera, aurum inter metalla, inter flo-

Defini-
tio.

Homo
præstan-
tissima
creatu-
ra post
angelos
sit tur-
pissima
per ebri-
tatem,
ergo e-
brietas
homini
fugien-
da.

res

res rosa, Helena inter formosas, Imperator
inter Reges : una una hunc prætergreditur
Angelorum felicitas, à quibus paulò minor
effectus, reliqua transcendit, reliquis imperat,
& dominatur. At quò proh dolor quò tan-
dem turpitudinis, ac fœditatis se abjicit tam
illustre plasma, quò vilitatis se præcipitat tam
excelsa, & nobilis progenies! quories ebrieta-
tis vitio se commaculat. Fit enim fœdissimum,
ventris mancipium, sordium receptaculum,
abominationum sentina ac vomica, lerna ma-
lorum omnium. Exuit humanæ rationis, quæ
animantia cætera vincit, formam, lutulentæ
suis induit, omnique bruto detestabilior ab
insensato, immobilique trunco abjectior effici-
tur. enim verò, quam torpent sinè robore
membra, stipiti, saxoque haud difformia! ve-
luti vitæ vigoreque ad agendum prædita non
essent : quàm manus ac pedes usu motuque
destituti ! quorum dexteritate mira in omni
arte opera fabrefieri novimus ! quàm caput
mentis regia, atque unum facultatum animi
instrumentum in gyros vertigine agitur ! ut
ædes atque omnia suo cum cerebro verti opi-
netur, atque inde in præceps truncus homo
persæpe volvitur, mactatæ in sterquilinio sui,
quàm viventi bestię similior. Quàm oculi,
quibus pulcherrimam cœli terræque faciem
spectare datum est, caligine suffusi ! nec homi-
num, nec viarum, nec rerum norunt discrimi-
na : quàm lingua cujus ope animorum sensa
revelare, ac humanam stabilire societatem fas
est,

*Parti-
um enu-
meratio*
Omnia
mem-
bra ho-
minis
perver-
tit ac
usu suo
spoliat,
ergo est
homini
fugien-
da.

Pars Prima.

est, nec eloquendi, nec gustandi retinet facultatem! quam auditus, quo aliorum in nos voluntatem percipere, sapientiam atque artem ediscere valemus, confuso stupet sonitu. Quid de mentis necesse queri dotibus: quando memoria, cujus adminiculo præteritorum & absentium recordamur, facultas interturbatur: intellectui, qui perscrutatur omnia, virtus adimitur, atque acies hebetatur: ratio, quæ facultates & opera moderatur, sopitur, & tollitur: voluntati denique, quæ dominamur omnibus, libertas præpeditur. Videte, quid in homine una non procreet ebrietas; quam membrorum ac rerum ordinem, usumque perturbet? quam hominem suam formam destituat? atque à nobili naturæ suæ conditione, in præceps agat. Et hominem non dedecet? ab eodem non removeatur, quam longissimè? Ipsam adeo nominis nostri originem attendite, & sentietis naturæ dissonam ebrietatem: quæ nimiam illa liquorum inundatione naturæ origini adversatur. Meministis hominem ab humo nuncupatum, de qua in primo sui exortu productus est. Verum nonne humo ac telluri ea congenita est indoles ut arida & sicca, non humida non liquida esse appetat? aquæ frigus & madorem, aëri subtilitatem, igni calorem natura parens indidit: at terræ siccitatem ariditatemque. Hinc est, quod dum quidpiam proferre germinum, parturire florum, sementis educere, & ad maturitatem producere gestit, non valeat, si nimia humorum, ab aquæ,

Nota-
tio. Ho-
mo ab
humo,
humus
autem
humo-
ris ex-
cessum
refugi,
igitur
& ho-
mini fu-
gienda
ebrie-
tas.

G

seu

seu imbrium effusione, ingruentium, turgeat
 redundantia; sed in putredinem in foetorem
 abortit flores, & germina, in coenum, ac fi-
 mum, culmos, & spicas convertit; quin ipsa
 dissolvitur, deperdita velut basi soliditate, in-
 utile vel ad figenda vestigia elementum.
 Quid verò experimur aliud in homine temu-
 lento? vivus, vivus in adipem, in phlegma, in
 catrharma, in hydropem, in putredinem, &
 fatorem abit, dissolvitur, diffluit, vivum ca-
 daver, telluris inutile pondus. Ecquid igitur
 tandem agimus? quod tellus invita, reluctans-
 que patitur, nos sponte nobis accersimus? af-
 fundimus ipsi liquorum intemperiem, qui-
 bus corpus nativumque nexum dissolvimus?
 itane nos deperimus? ut interitum aut boni
 saltem incrementum ipsi præpediamus? Ho-
 mines sumus ab humo; moderato ad fæcundi-
 tatem operum, humore opus habemus; tem-
 perantiam teneamus, fugiamus excessum, &
 redandantiam. Tum enim verò eos profere-
 mus fructus, quos generis nostri conditio ex-
 poscit ab unoquoque. Hominis enim cum in-
 dolem nacte sumus, non stipitis, non belluæ, ea
 nos agere ac præstare addecet, quæ humanæ
 non belluinæ indoli consentanea sunt, & con-
 formia. At, amabò edicite, quid humani elu-
 cet in eo, qui impetum, & libidinem sequi-
 tur, honestatem ac virtutes pensi habet, qui
 artes laboremque non colit, qui vitam inter-
 fumantes tabernas otio, aut vino obrutus, in-
 erti somno transigit? quid humani in eo? inge-
 rit

Conju-
gata.

Nos ho-
mines
sumus
non bru-
ta igi-
tur hu-
manos
actus
præsta-
re debe-
mus nō
bellui-
nos.

rit ut egerat, haurit ut vomat, helluatur ut infaniat? qui ratione non utitur, sensibus etiam destituitur, jacet velut exanimis, sine viribus, sine motu viventium indice; aut si quis in eo est non hominis at bruti est, Liqueoribus enim innatat, ut mergus, in sordibus volvitur, ut scarabæus, grunnit, ut porcus, rudit ut asinus, furit ut leo, fatet ut hircus, vomit ut canis, saltat ut caper, murmurat ut ursus. En multiplicem in uno homine belluam, non hydram septicipitem; at centicipitem; tot enim in eo brutorum formas intueri licet, quot ferarum mores unus exprimit helluo. Quamobrem si Diogenes homines requirens in hujusmodi farinae gregem delaberetur, jure fustibus abigeret ut pecora, in quibus humani nihil, ac honestatis promicat. O quò tandem, Deum immortalem! devolvitur feditatis? adeone nos naturæ piget, ac pudet nostræ, ut ferinos potius referre mores, quam humanos eligamus? Næ verè vaticinatus est Rex Idumæ, dum ingemisti; Homo, cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis, per mores belluinos. At enim oggeret aliquis, homo cum animal sit, & sentiendi polleat facultate, posse brutorum exercere actus, nec ejus naturæ repugnare, si sensibus ad libidinem indulgeat. Ô vesaniam! Ô cæcitatem interpellantis! ita nimirum ebrietas rationem sustulit homini, ut non sentiat ab animalis sorte, nullum sibi præberi argumentum ad sectandam

Genus
Homo
est ani-
mal, ani-
malia
autem
in bibē-
do mo-
dum

non ex-
cedunt,
ergo ne
c homo
debet
excede-
re.

Forma
seu spe-
cies. Ho-
mo est
animal
prædi-
tum ra-
tione, ex-
cessus
autem
est con-
tra rati-
onem,
ergo ho-
mini fu-
gien-
dus.

temulentiam. An enim bruta ejus effrænis sunt cupiditatis, ut postquam ad satietatem sitis ardorem restinxerunt, ampliori sorbitione ventrem impleant, ac distendant vasis instar? an non quemadmodum pabulum oblatum satura respuunt, ac rejiciunt vertice, pedibusque obluctando, sic & potum redundantem? quisquis igitur animalis se naturæ participem gloriatur, agat enim verò quod brutum, potet, hauriat, sed ad naturæ duntaxat necessitatem, ad sitis refrigerium, non ad libidinem, non ad cupiditatem oculorum, non ad rationis naufragium, non ad naturæ horrorem, non ad nauseam, vomitumque, hæc enim bruta non agunt, hæc refugiunt, hæc averfantur ac rejiciunt. Et verò si namus id agere bruta, admittamus hanc iis inexplebilem naturæ cupiditatem ut ultrà, quàm natura exposcat, liquidis se immergant, & impleant, adhuc tamen erit ob quod homini ingluvies ejusmodi non sit concedenda, sed removenda; repugnat enim ea in homine pars, quæ brutis longè superior est ratio, obstat intelligendi facultas, quam animantia cætera sortita non sunt. Constat animalis indole homo; sed & ratio eidem addita est: præditus est sensibus; sed & discurrendi pollet virtute: hæc verò uti prior illâ præstantior, ac eminentior est, ita præesse, ac dominari eidem opus habet, non subesse, non ejus sequi libidinem, ac cupiditatem sensibilem. Ratio enim operationum norma, ratio morum regula, ratio potentiarum animalium

malium amissis est constituta, ut quæ sola videt, quid naturæ nostræ expediat ad finem præstitutum, quid legibus conforme, quid honestati, ac decori sit consentaneum. Videt hæc verò quàm sibi hæc insana potandi licentia officiat, quàm se debitis in actionibus remoretur efficiendis, quàm animum à superna felicitate avertat, terrenisque immergat, quàm sanitatem corporis infringat, ac seipsam evertat: qua ex causa non potest non eadem adversari eamque refugere, ut inimicam. Quantum igitur à vera, rectaque ratione exerras, quisquis hominem in vitæ functionibus brutis æquiparas. Poterit ergò hæc ad sitis, & ventris excessum, supergrediantur naturæ necessitatem, & capacitatem; at homo rationis compos, ratione metiatur bibendi cupiditatem, comprimat potandi libidinem, teneat mediocritatem, habeat licèt sentiendi virtute cum animali communionem. Nam- Simile que velut aurum, quamvis commune quid- ab auro piam cum reliquis habeat metallis, quod tamen præstantiâ valoreque præeminet, etiam pondere supergreditur, naturâ ipsa ordinante. Non aliter homo quantumvis commune quid cum brutis nactus sit in sentiendi facultate; præcellere tamen in eo oportet illud, quo iisdem excellentior ac sublimior reperitur. Ut igitur aurum reliquis pretio ac pondere prævalet metallis, ità majoris in ho- dissimi mine sit, fiatque ratio est necesse. Est ta- litudo men, in quo hominem ab auro dissentire ac in auro.

Contra
ria. Ebri-
etas &
sobrie-
tas.

discrepare animadverto; pondere illud nativo in inferiora eò magis deprimitur præ metallis aliis, quò nobilioris est indolis; at hominem non ad infima quæque dejici, non terrenis ac sensibilibus immergi convenit, sed alta, cœlestia, atque æterna toto mentis affectu, nisu, ac contentione consecrari. Auri quippe centum in visceribus est globi terraquei, scopus hominis, ac terminus superna, ad quem Dei favore conditus est, beatitudo. Ad quam quidem assequendam, quid ebrietate perniciosius? quid sobrietate utilius? ebrietas enim rationem subvertit, sobrietas conservat, ebrietas mentis aciem obtundit, sobrietas acuit: ebrietas vaporum caligine cerebrum obfuscatur; sobrietas depurat, ac serenat: ebrietas fædas rerum imagines ingerit; sobrietas à fæditate repurgat, aut dissipat: ebrietas sensum ad inferiora solum deprimit; sobrietas ad superna attollit & elevat: ebrietas in libidinem ac impudentiam projectum efficit; sobrietas pudorem tuetur, ac honestatem; ebrietas tædium parit cœlestium, sobrietas orexim excitat: ebrietas ignavum ad bonum, sobrietas alacrem, atque expeditum ad virtutem reddere consuevit. Non enim corpus replet humoribus at excitat; non torpere facit sensus, at faciliat; non aggravat sed allevat, & attollit. O cognatam igitur supernæ felicitati sobrietatem! ô adversam eidem ebrietatem! Et hanc præ illa deligamus, expedamus? vitium præ virtute, torporem præ alacritate, cæcitate

tem

tem præ mentis acumine , vefaniam præ intellectûs perspicacia ? Excutite igitur omnem de ea admittenda cogitationem , cane pejus & angue refugite , abhorrete , & toto pectore in sobrietatem feramini , animis vestris salutarem , corpori proficuum , ad exoptatam beatitatem. Quin & hoc emolumentum apportat sobrietas , quod boni nominis famam tueatur , quam ebrietas sædissimè commaculat , ac pessumdat. Quàm enim infames sint hel- luones , tempus indicat , locus designat , lo- quuntur locii. Dies non sufficit , in noctem protrahuntur comotationes : at nox quorum non scelerum pares ? nox & amor vinumque nihil moderabile suadent : excutit nox fronti pudorem , impudentiæ pandit libertatem obducto tenebrarum velamine , inflammat amor , impellit generosus Bacchi , Cerisque liquor , in omne facinus , in omnem turpitudinem. Famulatur & locus taberna , otiosorum , libidinosorum , petulcorum , impudentissimorum , ac perditissimorum hominum receptaculum , omnis pudoris atque honestatis vorago , omnium scelerum officina. Quare si Muræna in Asia fuisse non caruit luxuriæ & infamiæ suspicione ; quid sentiemus dies , noctesque egisse in hujusmodi malorum lerna ? Et adest sceleratissimorum hominum colluvies , Ionones & pellices , ganeones & fumi- venduli , alcatores , cruminifecæ , scurræ &

Adjuncta hominis ebrii, locii nimirum, tempus & locus dedecent hominem ergo & ebrietas

Homines nauci, quibus omnis in moribus
levitas, in verbis procacitas, in factis tur-
pitudine, qui non minùs ad loquendum, quàm
audiendum projecti, quidvis sibi licere arbi-
trantur, nullius boni habitâ ratione. Quod
si igitur.

Noscitur ex socio qui non cognoscitur ex se.

Quàm fæda & infamis sit helluonum con-
ditio facile est perspicere. Et quanquam
abesset aliorum depravatorum sentina, solâ-
que afferet potatorum turba, non potest ta-
men non eadem combiboni vergere in dede-
cus & opprobrium. Illi enim sunt, qui hone-
statis & humanitatis exuti formam, nulla pro-
vocati siti, jejunio persæpe ventriculo, re-
luctante appetitu, inexplebili tamen ardent
cupiditate, quoties vel oculos, vel mentem
cyathus subierit. Tum enim verò congium
arripiunt, rictum in immensum distendunt,
Infunduntque torrentis instar velut Ætnæ
incendia restincturi. Illi sunt quibus lingua
faucesque sunt aridæ, etiam dum stagnanti-
bus innatant humoribus, ingerunt ut egerant,
bibunt ut vomant canum more, neque desi-
stunt, donec ratione sepulta, corpus etiam
collabascit liquore obrutum. Bellum itaque
minimè bellum indicitur, concertatur pocu-
lis, multiplicantur salutes; provocare & pro-
vocari, vincere & victis insultare, hic gloria,
& triumphus, victis probrum & ludibrium
habetur. Quæ demum hæc morum! hæc tem-
porum perversio! in flagitiis, collocare glori-
am,

am, contemnere ad bibendum segnes, extollere potentes, ebriis laudem, sobriis contumeliam irrogare? Et tamen cum hujusmodi Epicuri de grege porcis habere commercium: fraternam inire societatem probrosum non sit, neque ignominiae obnoxium. Interim verò dum sic assidetur combibonibus, dum evacuantur Scyphi, & dolia, dissolvuntur in crumenis aera, exhauriuntur opes, nomina in tabernis contrahuntur; tempus verò rerum omnium pretiosissimum deperit, & diffluit cum liquore, quod muniis & negotiis tribuendum erat, ad rem familiarem, seu augendam, seu conservandam. Quid enim sub hac œconomiae solertia? quid statûs officiique rationes? quid uxor, quid liberi? nulla de his omnibus cura, ac nè quidem recordatio. Inculti obsolescunt agri, domus aëris ventorumque injuriis interit, lascivit aut stertit familia, otiantur liberi, uxor, quod libet agit, artis sordescunt instrumenta, negotia hærent intacta, lites indiscussæ, munia neglecta. Hinc abliguritis unde unde præhabitis opibus, domi rerum penuria atque egestas, uxor liberique sinè veste, sinè pane, familia sinè stipendio, crumena sinè pecunia, creditores sine solutione; hinc iurgia inter domesticos, & extraneos, hinc à publicis muniis amotiones, hinc fidei honorisque dispendium, probrum, vincula, carceres, quæ aliaque complura ex helluandi consuetudine emanant & consequuntur. Et verò

Antecedentia.
Ebrii pecuniam produnt, debita contrahunt, tempus perdunt.

Consequentia. Penuria, abjectio, confusio.

Repug-
nantia.

quo pacto res familiaris sumat incrementum si diu noctuque ad vitra & vasa desideat e- brius? aut inerti somno vinoque sepultus ster- tat? labore augetur res familiaris; otium colit ille: præsentiâ heri ad opus stimulatur familia; absens ille in caupona: vigilantia ac industria, negotia promoventur; hanc ille procul à se rejicit: cura ac solitudine opes, ac honores accumulatur? hæc longè à se amandat: spe aluntur creditores; hanc illis excutit pota- toris profusio: lites studio componuntur; hoc ille refugit, ac abhorret. Quid aliud ita- que sequi necesse est, ex tam dissonis ac re- pugnantibus ebriorum moribus, quàm o- pum, quàm honorum, quàm bonorum om- nium jacturam, malorum incrementum.

Ampli-
ficatio
utrius-
que lo-
ci præ-
ceden-
tis,

Hic jam quisque secum reputet, quæ rerum foret confusio si natio omnis, sexus omnis, ætas omnis calicibus vocaret epotandis, si nullus curiis senator, judiciis judex, regno Rex præsideret, non dux exercitus, non Con- sul cives gubernaret, non miles mania custo- diret, sed omnes in taberna helluantur. Quis negotia disponderet, lites dirimiret, bel- lum administraret, hostes repelleret? & un- de alimenta eduliaque ad depellendam fa- mem, unde vestimenta ad frigoris, calorif- que injurias, ac nuditatem tegendam? si nul- lus in agris, in horreis agricola, in pistrino pi- stor, in coquina coquus, in macellis lanio, in officina sutor aut sartor? quis araret, sereret, meteret, tritureret, moleret, pinseret, pecudes abdu-

abduceret, laniaret, appareret in esum, quis pannos ac vestes conficeret; imò quis ara congregaret exponenda cauponibus? ad emendos cyathos, merum & zythum? imò quis scyphos efformaret, quis Cererem coqueret, quis vites coleret, quis uvas colligeret & exprimeret, si in tabernis otiantur omnes? quis tabernas ipsas erigeret? nimirum necesse foret segetes crescere, ac maturare sine cultore, panem conflare sine pistore, amictum parari sine artifice, ædes surgere sine fabro, edulia venire sine foco, & coco, argentum cudi sine malleo, terram crui sine fossore, zythum atque vinum affluere sine labore: alioque enim humana perdurare nequiret societas, sed in chaos redigerentur omnia, fame ac nuditate contabescerent. Verum quam tandem recensitorum malorum causa & origo? an liquor gravis frumenti aut uvarum expressis? fallimur, si hoc sentimus. Ad virium reftaurationem, animique hilaritatem, vinum. (idem de Cerere ferendum iudicium) à numine conditum est. Enim verò si in potu assumendo congrua teneatur mensura, si necessitudinis leges, sitis limites non transcenduntur, si nativæ vires ultra modum, ac capacitatem non obruantur, nunquam ad temulentiaë flagitium quempiam videbimus devolutum. At plus ultra, fulgurans in vitro allicit vini Zythique color, oculosque tentat, incitat ad delibandum appetitus, impellit gustus, & siquidem quali quali infusione

Causarum genera Efficiens inordinata potus cupiditas. Finaliter movens voluptas materialis liquor vini aut cerevisiæ. Formalis forma ebricitatis.

non

non expletur, nec extinguitur, nullus modus, mensura nulla est infundendi, donec lingua gravetur, guttur reluctetur, manus concidant, ratio sopiatur. *ô* homo! si tamen homo es, qui ratione non moderaris appetitum? quid agis? quò imprudens ab una te rapi brutali finis cupiditate? cur ratione eandem non moderaris? non refrænas, non comprimis? una una voluptas, una titillatio, quæ liquoris meatu sentitur, allicit, inducit, impellit. At quam brevis est illa, heu prope momentanea! nec enim demulcet, ac blanditur deinceps, ubi in stomachum demersus est Bacchus, aut Ceres, sed quousque palatum, gutturque permeat, afficit & recreat, quod unius anhelitus intervallum non excedit. Quàm verò etiam tenuis, quàm remissa illa est delectatio? imò quàm vilis? quàm abjecta? ab aqua namque virtute aliqua vitis, aut frumenti imbuta cap ar, & hauritur, eaque ex causa vitis, aut sementis pretium, ac æstimationem non exsuperat. Et tu rationis, ac honestatis jacturam potiùs, quàm illius patimavelis? imbrum aquarumque liquores, vitis sementisque succum pluris, quàm rationis ducas imperium? *ô* cæcam cupiditatem, *ô* cupitam cæcitatem! quò enim te præcipitas, quò devolveris? ad imam usque rationis subversionem, quâ belluis non impar effectus, invitus ac reluctans, impetu in quæque rapiris, liquorum æstu jam sustolleris, nunc gravitate deprimeris, nec manuum nec pedum,

pedum, nec virium tuarum potens. Lurida interim squalet facies, distorti capilli, oculi caliantes, fædus narium meatus, fædus oris hiatus, fædus halitus, fæda eluvis, grunnitus & ronchus. Quid multa? bruti non hominis imaginem in corpore humano licet intueri. Ubi verò vini Zythique virtus incaluit ac invaluit, tum verò per membra diffundit se omni toxico crudelijs, & immanijs, si dolores spectes; caput enim excruciat, viscera laniat, cor lancinat, nervos arteriasque pedum ac manuum contorquet, unde innumera morborum progenies. Hinc enim capitis vertigo ac suffusio, oculorum caligo ac lippitudo, narium sordes, fædæ tusses, corruptus halitus, apoplexia, colica, phthisis, chiragra, podagra, & sexcenta morborum tormenta, quæ corpus humanum miserabile spectrum efficiunt, tandemque enecant. Prætereo hic libens animi damna, in quæ hominem conjicit ebrietas, dum verecundiam removet, in libidinem concitat, jurgia accendit, impellit in cædes, & funera charissimorum. Illa solùm commemoro, quæ corporeis ingruunt sensibus, ut judicetis, dignumne sit tantillam tantis cruciatibus emergere voluptatem, & tot membrorum lanienam invehere, ut fluxû liquoris illecebrâ palatum afficiatur. Iniquum profectò, ac insanum censerebitis omnes, quando censent ipsimet, qui blandientis ebrietatis illecebrâ delusi sunt, postquam in morborum torcular se delapsos

Effecta
Ebrietatis.

Amplificatio
hujus
loci,

per-

perferunt. An non enim podagræ aliorumque morborum aculeis confixorum helluonum in strato decumbentium lamenta audiistis, & execrationes? ô dementem me! qui bibonum in ductus cohortationibus, vim naturæ intuli, ac hausta aliorum salute meam deperdedi ô vesanum; qui breviculæ voluptatis ergò tantis me doloribus indui, ô infauſta dies, ô infelix hora, quâ me in tabernam, in hoc illudve symposium contuli, ô lingua nunquam non sitiens; quid me sic infatuâſti; ô ſuperi; quantis ſupplicis puſillum voluptatis in me plectitis; ô dolores quàm me lancinatis, quàm torquetis: fatius foret me gladio confodi ocyùs, quàm tantis inequleis vitam protrahere. Utinam me liquoris dulcedine abripi paſſus non eſſem; darent ſuperi reualeſcere; darent ad primum ſanitatis redire vigorem quàm ego tabernas, quàm helluones refugiam, quam ori ſemper amplius appetenti frænnum injiciam. Hæc querulantur, ſed fruſtrâ, quando morbi virus ſemel venis infuſum expelli ſe non ſinit. In veſtra id poteſtate eſt, qui hæc peſte needum præoccupati eſtis, ſi combibonum commercium ac Bacchi. Cererisque redundantiam velis, remiſque fugiatis. Et quid ni fugiatis? ſi enim virus ſumere abhorretis, eſtò colore blandiatur, ſaporis dulcedine delectet, & alliciat, quod noxium ſanitati, ac mortiferum prænoſcitis; an non idipſum ad temperandum à potûs exceſſu vos indu-

Com-
paratio

in ducat, in quo perspicitis eam latere vim, quâ vires corporis enervantur, sanitas infringitur, ægritudines invehuntur, mors denique accersitur. Refugeretis calicem massico optimo repletum; si in eo admistum quis toxicum assereret: par igitur ac æquum est, eam vos refugere in potu superfluitatem, ex qua eandem membrorum, ac vitæ corruptionem emanare est compertum. Quæ cum ita se habeant A A. quid superest ut ad hoc ebrietatis monstrum debellandum afferamus ultra? an tabulas, an testes, an præjudicia, an famam, an jusjurandum, an tormenta desideratis? frustra hæc, nec enim opus jurejurando, ubi fæditas per se liquet: neque tormentis, ubi ebrietas ipsa carnificem agit, membra hominis dilaniando, & secretum extorquendo. Fama suapte sponte divulgata, quâ Germani aliæquæ nationes ebrietatis studiosi pessimè audiunt apud omnes. Nec reliqua desunt, si quis pondus ab his derivare desiderat; sed brevitati consalimus, & sapientiæ vestræ, cui etiam pauca dixisse sufficiat. Hoc agite solum, ut quæ in medium allata sunt, pondus apud vos habeant, præsertim dum ebrietatis dulcedo quempiam aggressa, atrectaverit. Tum enim verò quisque meminert se hominem pulcherrimum mundi ac Dei Simulachrum, nè se ventris mancipium, & fordium cloacam constituat. Tum membrorum suo in corpore præcel etiam

expen-

Locum
extrin-
seci,

Epilo-
gus con-
stat enu-
merati-
one po-
sitorum
argu-
mento-
rum

expendat, ne eorum usu se ultrò destituat. Tum ab humo se sumptum recolat, quam nimio liquorum affluxu in cœnum abire non ignorat. Tum se hominem non brutum esse cogitet, à quo humanos non brutales actus oriri oportere non ignorat. - Tum se animali quadam sensuum communione sociari non excidat, & cum brutis abhorrebit, quidquid ultra necessitatem oggeritur. Ubi verò se bruta supergredi intelligendi facultate, in mentem venerit, tum ratione sibi metiendam corporis refectionem meminerit, non appetitûs libidine: hanc enim Ducem quisquis non sequitur, quid habet amabò quòd à brutis agi non comperiet. Et tamen hæc præcellere hominem oportet virtutis obsequio, honestatis amore, utilitatis ac posteritatis studio. Ubi verò virtus? si vitium sectatur temulentia; ubi honestas? si famam suam fædissimorum hominum commercio, ac propudiosa tabernæ, ac noctis usu commaculat? ubi posteritatis studium, si nulla prolis educandæ, familiæ administrandæ, hæreditatis conservandæ, negotiorum componendorum est cura? nulla capitur cogitatio. Ah proscribe, proculcate huiusmodi hominem AA. nec enim ferendus est inter homines, qui humano generi, suâ ignaviâ, otio ac temulentia creaturus est exitium. Nec illius vos tangat commiseratio, quisquis ab hoc vitio desistere renuit: brutum enim censendus est non homo, qui rationem mergit excessu, vitam voluptate metitur,

metitur, rei vilissimæ amorem honestati præfer, ac, ut paucis dicam, nihil humanitatis in moribus repræsentat. Quis tam cæcus est, ut cum abhorreat ac detestetur morborum lani- enam, capitis, manuum, viscerum, pedumque dolores, tamen non refugiat horum malorum originem, potius excessum. Vos verò quibus sanitas in votis, virtus cordi, honestas amori est, amate sobrietatem, sobrietatem sectemini, contenti naturæ sitim explere: ingurgitare verò, atque ventrem obruere ut insanum, ut belluinum detestemini, ac refugiatis.

P A R A D I G M A

B R E V I U S.

Laus Eloquentiæ seu Rhetoricæ
per omnes locos.

Tanta sunt Eloquentiæ præconia, ut ubi principium, ubi finem capere oporteat, Defini-
tio. dubius hæream. Si enim naturam ejus contempler, invenio *artem* esse, & facultatem, Parti-
tione. quæ *optimis sententiis verbisque lectissimis* ad um di-
tribui- auditorum aures, & animos *st effundit*, ve- luti- lut mentis interpres, morum Magistra, vi-
tio. *tæ* norma, animorum Domina & Modera- trix. Si partes in quas secatur dispiciam, comperio, quod fortissima rationum momenta adinveniat; quò quid melius? quòd eadem pulcherrimam digerat; quò quid accommodatius? quòd illa verborum coloribus sententiarum luminibus illustret; quò quid ornatius? quòd deniquè memoriæ commendet, & ad audi-

audientes proferat gratissima vocis ac gestuum moderatione, quò quid humanæ societati opportunius? Quam quidem ejus præcellentiam innuere voluerunt sapientes, qui ab *eloquendo Eloquentiam*, ab antiquato Græcorum p̄o *Rhetoricam* vocitaverunt. Quare si *Eloquentes*, & dicendi facultate præditi præconio digni semper sunt habiti, quis ambiget *Eloquentiam* dicendique facultatem præconio dignam, cujus beneficia idipsum sunt consecuti. Hinc est quòd in *artium* & quidem *liberalium* censum reposita sit, ut pari cum iis haberetur in pretio, quæ non infimum inter eas locum occupat. Et verò hæc ipsa est, quæ reliquas *oratione facit splendescere*, dicendi gratia radiare, quando earum arcana disertè expromit, leges & commoda concinnè explicat & dilaudat. Mihi quidem horto omnigenâ florum profapiâ confito semper similis visa est Eloquentia. Quemadmodum enim ille illustrium illorum germinum decore, non oculos solùm delectat, sed & tactum, odoratum ipsosque animos ad se rapit; sic Eloquentia non solùm aures lenociniis afficit, sed & vi ac potestate mentes hominum permovet, & trahit in sensum, quem voluerit. In hoc tamen inferior longè est illa florum gloria, quòd ætatem non ferat, sed brevissimo temporis decursu emarcescat. At Eloquentiæ decus æternitatem spectare potest, si chartis ærique commendetur, namque etiam post authorum fata mutæ loquuntur

Nota-

Conjugata.

Genus

Species

Simile

Dissimile.

quuntur oratorum linguæ, perorat silentium.
 Et præconiis laudibusque digna non fit ;
 quin inò dignissima est. Ità judicat vel ipsum **Contra**
 naturæ beneficio omnibus gentibus insitum **rum,**
 aurium judicium, quibus odio est verborum
barbaries, horrore incultus neglectusque ser-
 mo, abominationi numerorum asperitas, quò
 quidem fit manifestum *gratam* esse politam,
 cultamque *dicendi copiam*, arridere animis,
 placere auribus : Atque inde quantum prio-
 rem detestantur, tantum hanc comprobare,
 & extollere laudibus est necesse. Nimirum
 argumentorum vigore robusta est, partitione
 eorundem concinna, rerum & verborum **Adjun-**
gratâ suavis, comis, erudita, liberalis, affectu- **ta,**
 rum varietate vivida, sententiis gravis, & ad-
 mirabilis, quò non potest non fieri laude con-
 digna. Sed & illa est quæ excusâ ignaviâ &
 torpore *appositè dicendi leges* consecratur, **Antece-**
imitatione præstantissimorum Oratorum **dentias**
 combibit, & *exercitatione* in usum deducit
 infractâ constantiâ : unde mirum non est esse
 cultu, & vultu tam mirificam. Non illa per- **Repug-**
 plexo rerum ordine *confundit* audientium **nantia,**
 animos, non verborum neglectu *offendit au-*
res, non hiulca numerorum junctura exaspe-
 rat, non inconditâ vocis ac gestûs vibratione
 patientiam exereet, sed optimis sua promit-
 sentiis verbisque lectissimis. *Finem* enim **Causa**
 sibi unicè præfixum habet, verborum decore, **finalis,**
 & rerum pondere *suas in partes*, quas secta-
 tur honestissimas semper, *pertrahere* audien-

Ha

tium

Efficiens. tium animos. Hinc est, quod non qualem qualem suæ disciplinæ cultorem sibi deponat, sed qui probitate prudentiaque instructus celeres & acutos ingenii nactus sit motus, memoriam facilem, latera firma, canoram vocem, solutam linguam, oris ac totius corporis conformationem: qui rerum omnium etiam abstrusissimarum peritiâ imbutus de singulis valeat disceptare, cum res universas sibi Eloquentia in materiam vindicet, ut eas deinde in sua divisas membra troporum floribus exornet, figurarum apparatu illustret ac fecundet: demumque proferat ad audientes cum aptissima vocis & motuum inflexione. Hinc illæ enascuntur illustrationes mentium, inclinationes voluntatum, animorum metamorphoses, quas longum foret recensere. Quapropter si *reliquis* ingenium hominem ad decentibus *artibus* suis tribuitur honor, atque æstimatio, non video, eccur huic *dicendi facultati* tribueudus non sit amplissimus.

Materialis.

Formalis.

Effectus.

Comparatio

Simile exercitium de lilio invenies apud Caesinum l. 3. c. 13. De Castitate apud P. Pomeii progym. 3. c. 1. §. 1.

ANNOTATIO.

Quæ hic l. 1. de amplificatione in Authore habentur, & quæ de genere exornativo, & deliberativo, uti & quæ l. 2. de partibus orationis, commodiùs (proximè spectando) parte quinta ponentur.

PARS